

Onderbouwing bij routekaart veehouderij Herziene versie juni 2024

Provincie Noord-Brabant

Onderbouwing bij Routekaart veehouderij

Herziene versie juni 2024

Inhoud

Samenvatting.....	1
1. Inleiding	3
Aanleiding.....	3
Doel	3
Veranderende context	3
Leeswijzer	4
2. Uitgangssituatie.....	5
2.1 Huidige regelgeving	5
2.2 Situatie in de veehouderij	7
2.3 Beschikbare systemen	9
2.4 Innovatie.....	10
2.5 Natuurinclusieve veehouderij	11
2.6 Samenhang met aanpalende dossiers.....	13
2.7 Juridische aspecten	15
2.8 Sociale aspecten	17
2.9 Uitvoeringsaspecten.....	18
3. Actielijnen.....	18
3.1 Vergunningverlening, handhaving en toezicht.....	18
3.2 Graasdierhouderij.....	20
3.3 Hokdierhouderij.....	26
3.5 Sociale impact.....	28
3.6 Communicatie	28
3.6 Organisatie en samenwerking	29
3.7 Financiële aspecten	30
3.9 Risico's en onzekerheden veehouders	32
Bijlage I	33
Beslis- en stappenplannen	33
Bijlage II Protocol Toezicht en Handhaving.....	34
Inleiding	34
Doel	34
Uitgangspunten	34
Vergunningverlening	35
Toezicht en handhaving.....	36

Samenvatting

Als onderdeel van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) moeten op 1 juli 2024 veel veehouders maatregelen hebben uitgevoerd om te voldoen aan ammoniakemissie-eisen uit de Omgevingsverordening (OV). Dit levert een substantiële bijdrage aan het behalen van de richtinggevende doelen voor de emissiereductie van stikstof die het Rijk aan onze provincie stelt. Het gaat veelal om aanpassing van het huisvestingssysteem of reductie van het aantal gehouden dieren. In combinatie daarmee kan het ook gaan om voer- en managementmaatregelen. Ook is emissiereductie mogelijk door (extensivering naar) volledige grondgebondenheid gecombineerd met een natuurinclusieve bedrijfsvoering.

Deze routekaart schetst eerst de huidige situatie. Er zijn de nodige onzekerheden voor veehouders als gevolg van de zich nog ontwikkelende jurisprudentie en de voortschrijdende concretisering van doelen van het rijksbeleid en de vertaling daarvan in het op te stellen Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG).

Het voorontwerp BPLG is vastgesteld door Gedeputeerde Staten. Parallel hieraan wordt gewerkt aan de herijking van de BOS naar een BOS 2.0 met een voorontwerp in het 4e kwartaal van 2024. De datum waarop de emissiereductie-eisen moeten zijn doorgevoerd is verzet naar 1 juli 2024. Voor melkrundvee- en kalverhouderijen geldt als datum 1 januari 2026. Door de ontstane onzekerheid over de werking van emissiearme huisvestingssystemen is de vergunningverlening hiervoor opgeschort. Een vergunning voor de Natura 2000-activiteit kan alleen worden verleend indien uit een passende beoordeling blijkt dat de belasting op kwetsbare natuur niet toeneemt. In december 2023 is een handreiking voor een passende beoordeling voor luchtwassystemen beschikbaar gesteld waarmee vergunningverlening voor deze procedures is opgepakt. Daarnaast werken we (indien mogelijk) door aan handreikingen passende beoordeling voor vergunningverlening voor overige huisvestingssystemen zodat ondernemers een volledige omgevingsvergunningaanvraag voor de Natura 2000-activiteit kunnen indienen.

Vervolgens komt aan de orde welke acties de provincie Noord-Brabant gaat ondernemen. Doel is te bevorderen dat veehouders tijdig beslissingen nemen, een goed verlopend proces van vergunningverlening, toezicht en handhaving en mogelijke financiële ondersteuning bij de emissiereductie-eisen.

De routekaart veehouderij en de onderbouwing in dit document hebben tot doel veehouders, hun adviseurs en omgevingsdiensten te informeren, faciliteren en ondersteunen bij het tijdig maken van keuzes en de realisatie daarvan. Veehouders zijn primair verantwoordelijk voor het maken van de keuzes en de realisatie ervan. De provincie wil, samen met gemeenten en omgevingsdiensten, alles doen wat redelijkerwijs van haar verwacht kan worden om dit proces goed te laten verlopen.

Begeleiden en ondersteunen extensivering graasdierhouderij

In de gebieden rond Natura 2000, Natte Natuurparels en in beekdalen is het behoud van extensieve graasdierhouderij van belang voor het behalen van de beleidsdoelen voor natuur, water en klimaat. We bieden graasdierhouders hierbij ondersteuning door een uitbreiding van de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij en door de beleidsregel grond voor graasdierhouderij die het beschikbaar houden van gronden voor de graasdierhouderij financieel ondersteunt. In artikel 3.100 van de Omgevingsverordening is een uitzondering opgenomen voor veehouderijbedrijven met een natuurinclusieve bedrijfsvoering. Zij hoeven hun stallen niet aan te passen. Melkveehouderijen kunnen met de Handreiking natuurinclusieve melkveehouderij aantonen dat zij in aanmerking komen voor deze uitzondering.

Ondersteuning emissiearme bedrijfsvoering

We willen ervoor zorgen dat Brabantse veehouders zo spoedig mogelijk gebruik kunnen maken van het Rijksbudget dat waarschijnlijk beschikbaar komt om emissiereductie-eisen financieel te ondersteunen. We zijn een proefproject gestart met 25 bedrijven om continue emissies te meten om zo te kunnen doorontwikkelen naar een systeem waarbij vergunningen gekoppeld zijn aan daadwerkelijk gemeten emissies. Ook onderzoeken we of meer voer- en managementmaatregelen geborgd kunnen worden toegepast om emissies te reduceren en het handelingsperspectief voor de veehouder te vergroten.

Optimaliseren vergunningverlening

We hebben stappen genomen ter optimalisatie van het vergunningverleningsproces. Zorg daarbij zijn ontwikkelingen in het juridisch kader, en de staat van de natuur waardoor extern salderen momenteel niet mogelijk is. We versterken de samenwerking met en ondersteuning van gemeenten en omgevingsdiensten, onder andere met een gezamenlijk expertteam en het al bestaande ondersteuningsnetwerk.

Spoedig vergunningen behandelen

Hoe eerder veehouders een vergunning aanvragen en deze in behandeling kan worden genomen hoe beter het proces van vergunningverlening en realisatie van de emissiereductie-eisen kan verlopen. Als veehouders tijdig een vergunningaanvraag hebben ingediend is het moment van aanvragen van de vergunning bepalend voor het moment dat zij aan de OV moeten voldoen. Daarnaast geldt dat veehouders die tijdig een zo volledige mogelijke vergunningaanvraag hebben ingediend en deze niet tijdig verkrijgen door een langere afhandelingsduur de eventueel bij handhaving na 1 juli 2024 dan wel 1 januari 2026 op te leggen hersteltermijn gekoppeld is aan het moment van indienen van de omgevingsvergunningaanvraag.

Ruim 575 ondernemers hebben vóór 1 oktober 2023 een aanvraag ingediend.

Toezicht en handhaving

Voor alle toezichtstaken waar Gedeputeerde Staten bevoegd voor zijn, wordt het toezicht risicogericht uitgevoerd. Zo ook voor de Natura2000 activiteiten. Vanaf 1 juli 2024 wordt daarom ook toezicht gehouden op de ammoniakemissie-eisen uit de Brabantse omgevingsverordening. Bij de risicoprioritering wegen we het effect van een bedrijf op een Natura2000-gebied, het niet of na 1 oktober 2023 indienen van een vergunning aanvraag en het na 15 april 2024 indienen van een aanvraag voor deelname aan de LBV(+) regeling zwaarder mee. Deze bedrijven komen daardoor hoog op de prioritering voor een toezichtcontrole dit jaar. Wanneer een overtreding is geconstateerd wordt er handhavend opgetreden conform de reguliere uitvoeringspraktijk. Dit betekent ook dat bij handhaving altijd rekening wordt gehouden met de individuele omstandigheden van een bedrijf. Individuele omstandigheden die een rol kunnen spelen bij het beoordelen van een overtreding en het daaruit voortvloeiende handhavingstraject zijn bijvoorbeeld deelname aan landelijke beëindigingsregelingen, zoals de LBV en LBV+ of lopende trajecten tot legalisatie, zoals de PAS-melders en bedrijven die voor 1 oktober 2023 een aanvraag hebben ingediend.

Onderdeel brede ondersteuning

De Routekaart Veehouderij is zo een uitbreiding en versterking van het pakket aan maatregelen die wij al treffen om veehouders te ondersteunen bij de transitie veehouderij, zoals het Ondersteuningsnetwerk en VAB-impuls.

1. Inleiding

Aanleiding

In 2017 hebben Provinciale Staten besloten de toenmalige Verordening natuurbescherming aan te passen met als doel een versnelde emissiereductie van ammoniak uit stallen te bewerkstelligen. Dit met als doel de natuur te herstellen en sterker te maken en economische en maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk te maken. Zo wilden we Brabant open houden. Daarna is de verordening een aantal keren gewijzigd. De huidige Omgevingsverordening verplicht veehouders verouderde huisvestingssytemen per 1 juli 2024 te laten voldoen aan de ammoniakemissie-eisen (het volgend hoofdstuk gaat hier meer in detail op in). Voor melkrundvee, bijbehorende vrouwelijk jongvee en vleeskalveren is deze datum op 1 januari 2026 gesteld. De OV is een belangrijk onderdeel van het omlaag brengen van de stikstofemissies in de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) en levert een substantieel aandeel in het behalen van de richtinggevende doelen die het Rijk aan de provincie stelt.

Het bureau Connecting Agri and Food (CAF) heeft begin 2022¹ en in februari 2024² in beeld gebracht op hoeveel Brabantse veehouderijlocaties (met melkkoeien, melkgeiten, vleeskalveren, varkens, legkippen en vleeskuikens) aanpassing van één of meer stallen nodig is. Op 19 juli 2022 hebben Gedeputeerde Staten de Routekaart Emissiereductie-eisen 2024 vastgesteld. Nadien zijn er belangrijke ontwikkelingen geweest in het juridisch kader en heeft het Rijk nadere besluiten genomen die relevant zijn voor de Routekaart. Samen met de hiervoor genoemde aanpassing van de datum voor het moeten voldoen aan de ammoniakemissie-eisen leidt dit ertoe dat het noodzakelijk is de Routekaart Emissiereductie-eisen Noord-Brabant 2024 te actualiseren.

Doel

De Routekaart veehouderij heeft tot doel veehouders te informeren, faciliteren en ondersteunen bij het tijdig maken van keuzes en de realisatie daarvan. Veehouders zijn primair verantwoordelijk voor het maken van de keuzes en de realisatie ervan. De provincie wil, samen met gemeenten en omgevingsdiensten, alles doen wat redelijkerwijs van haar verwacht kan worden om dit proces goed te laten verlopen. Sinds 2018 biedt de provincie financiële ondersteuning en zij spant zich in om hier vanuit het Rijk aanvulling op te bewerkstelligen.

Veranderende context

De omgeving waarbinnen de versnelde emissiereductie zijn beslag krijgt verandert voortdurend. In 2019 zijn met een uitspraak van de Raad van State de juridische kaders veranderd en de uitspraken in september 2022 en de brieven van het Rijk van 25 november 2022 geven hier een verdere invulling aan. De verwachting is dat er nog een aantal verdere invullingen volgt door nieuwe jurisprudentie en wetgeving die van invloed zullen zijn op de Routekaart. Uit de natuurdoelanalyses van februari 2023 is gebleken dat de natuur in veel Brabantse Natura 2000-gebieden verslechtert. Activiteiten die zorgen voor een toename van stikstofdepositie en extern salderen zijn daardoor voorlopig niet vergunbaar. In 2021 is de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) in werking getreden. Mede naar aanleiding hiervan is in Brabant de Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak (GGA) opgezet om versneld te komen tot realisatie van de natuur-, water- en klimaatdoelen, samen met een transitie in de landbouw.

Het kabinet Rutte IV heeft een omvangrijke aanpak voor de transitie van het landelijk gebied aangekondigd via het 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn (7^e APN) en het Nationaal Programma

---

¹ [Van Kampen et al. 2022. Verwachte aantal veehouderijlocaties waarop voor 1-1-2024 stalaanpassingen gedaan moeten worden op grond van de interim omgevingsverordening \(IOV\)](#)

² [Van Kampen et al. 2024. Verwachte aantal veehouderijlocaties waarop voor 1-7-2024/ 1-1-2026 stalaanpassingen gedaan moeten worden op grond van de Interim omgevingsverordening \(IOV\)](#)

Landelijk gebied (NPLG). De invulling hiervan begint zich steeds meer af te tekenen in de achtereenvolgens uitgebrachte Startnotitie NPLG (10 juni 2022) en kamerbrief en Handreiking NPLG (25 november 2022). Tegelijkertijd heeft het kabinet het perspectief voor de landbouw geduid in een tweetal kamerbrieven. Provinciale Staten hebben op 8 april 2022 het Beleidskader Landbouw en Voedsel vastgesteld. Daaraan gekoppeld hebben Gedeputeerde Staten op 31 mei de Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel vastgesteld. Later in 2024 zal op basis van de perspectiefnota duidelijk worden wat de uitvoeringsagenda landbouw en voedsel voor deze bestuursperiode wordt.

Al deze ontwikkelingen zijn van invloed op de keuzes die veehouders maken met betrekking tot het voldoen aan de ammoniakemissie-eisen en daarmee (mede) de toekomst van hun bedrijf. En daarmee zijn deze ontwikkelingen van invloed op de Routekaart veehouderijen: deze moet dusdanig zijn dat de keuzes (mede) bijdragen aan de realisatie van genoemde doelstellingen, niet in het minst omdat dit de veehouders zo veel als mogelijk duidelijkheid en daarmee perspectief biedt.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 van deze notitie beschrijft de situatie zoals deze nu is. Op basis daarvan formuleren we in hoofdstuk 3 de acties die de provincie Noord-Brabant samen met gemeenten en omgevingsdienst gaat nemen om het gestelde doel te realiseren.

2. Uitgangssituatie

2.1 Huidige regelgeving

Deze paragraaf beperkt zich tot de regelgeving die relevant is voor de Routekaart Emissiereductie-eisen: regelgeving die betrekking heeft op veehouderijbedrijven die moeten gaan voldoen aan de eisen in de Omgevingsverordening.

Omgevingsverordening Noord-Brabant

Op 1 juli 2024 geldt voor alle veehouderijen in Noord-Brabant dat zij moeten voldoen aan artikel 3.98 tot en met 3.102 van de [Omgevingsverordening](#)². Voor melkrundvee, bijbehorende vrouwelijk jongvee en vleeskalveren is deze datum op 1 januari 2026 gesteld. Kortgezegd³ komt deze verplichting erop neer dat:

1. Een veehouderij gemiddeld op bedrijfsniveau voldoet aan de eisen van Bijlage VI Technische eisen huisvestingsstelsel; of
2. Ieder huisvestingsstelsel voldoet aan bijlage VI, waarbij systemen die jonger zijn dan 20 jaar (rundveehouderij) of 15 jaar (overige veehouderij) hier niet aan hoeven te voldoen.

Het huisvestingsstelsel in nieuwe stallen of uitbreidingen moeten altijd voldoen aan bijlage VI.

Naast deze basisregel kan op de volgende manier ook invulling worden gegeven aan de ammoniakemissie-eisen :

- a) *Natuurinclusieve bedrijven.* Bedrijven met een natuurinclusieve bedrijfsvoering, die blijvend een veebezetting van niet meer dan 2 grootvee-eenheden (GVE⁴) per hectare hebben en die door het treffen van aanvullende maatregelen blijvend aantonen aan de ammoniakemissie-eisen te voldoen⁵. Voor melkveebedrijven is de [Handreiking natuurinclusieve melkveehouderij](#) opgesteld: zij voldoen als zij minimaal 1000 punten scoren op de scoringstabel in de handreiking (gebaseerd op de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM)) in combinatie met een lage veebezetting en weidegang. Natuurinclusieve melkrundveehouderijen kunnen ook een vrijloopstal bouwen.
- b) *Biologische bedrijven.* Voor biologische bedrijven geldt in ieder geval een uitzondering op de ammoniakemissie-eisen voor biologisch gehouden jongvee, vleesrundvee en geiten een uitzondering op de ammoniakemissie-eisen. Voor de biologische varkenshouderij geldt een streefreductie van 40%.
- c) *Emissiereductie door het aantal dieren te verminderen.* Het verminderen van de ammoniakemissie door het permanent houden van minder dieren is mogelijk, ook als bedrijven na 2028 door willen gaan.
- d) *Stoppende bedrijven.* Bedrijven die uiterlijk per 1 januari 2028 stoppen, en dit vóór 1 juli 2024 aan Gedeputeerde Staten kenbaar maken middels een [e-formulier](#), mogen tot die tijd zonder stalaanpassing doorgaan mits ze het aantal dieren zoveel verminderen⁶ dat de emissiereductie even groot is als bij aanpassing van de stallen.

Bijlage I bij deze notitie bevat de keuzehulp waarin de opties en bijbehorende vervolgstappen voor veehouders in beeld zijn gebracht.

---

² <https://noord-brabant.tercera-ro.nl/MapView/Default.aspx?id=NLIMRO9930TAMOvrNBrabant-va01>

³ Zie genoemde artikelen en handreikingen voor de exacte formuleringen.

⁴ Grootvee-eenheid, het equivalent op basis van fosfaatproductie van één melkkoe.

⁵ Voor deze bedrijven geldt uiteraard wel dat zij, als zij op enig moment (als onderdeel van de bedrijfsontwikkeling) één of meer stallen renoveren of vervangen, het huisvestingsstelsel dan wel aan de eisen van de (I)OV moet voldoen, evenals aan de eisen uit het landelijke Besluit activiteiten leefomgeving.

⁶ Berekend op basis van de feitelijk gerealiseerde stalcapaciteit.

De ammoniakemissie-eisen waaraan moet worden voldaan zijn opgenomen in bijlage VI van de OV. Deze eisen worden voor een aantal diercategorieën stapsgewijs strenger: per 1 juli 2024 en per 1 januari 2028. In de OV is geregeld dat voor vergunningaanvragen die uiterlijk 9 maanden vóór 1 juli 2024 dan wel 1 januari 2026 voor melkrundvee, bijbehorende vrouwelijk jongvee en vleeskalveren, zijn ingediend, de eisen uit bijlage VI gelden die op het moment van aanvragen van toepassing waren. In andere gevallen zijn de eisen van toepassing op het moment van besluitvorming op een vergunningaanvraag. Voor melkrundvee, vrouwelijk jongvee en vleeskalveren blijven de strengere eisen per 1 juli 2024 ongewijzigd.

Omgevingswet

Omgevingsvergunning voor een Natura 2000-activiteit

Veehouderijen moeten beschikken over een omgevingsvergunning voor een Natura 2000-activiteit. Soms volstaat het hebben van een ‘toestemming’ die is verleend voordat een gebied als Natura-2000 gebied werd aangewezen.

Na uitspraken van diverse rechtbanken en de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: Afdeling) in 2022 en een kamerbrief van november 2022, ligt de omgevingsvergunningverlening voor een Natura 2000-activiteit voor toepassing van emissiearme huisvestingssystemen stil. Volgens de rechtbank en de Afdeling bieden de emissiefactoren uit de Omgevingsregeling (destijds de Rav) op zichzelf onvoldoende zekerheid om vast te stellen dat erdoor te vergunnen activiteiten geen significante effecten (door stikstofdepositie) op Natura 2000-gebieden te verwachten zijn. In de jurisprudentie is daarom geoordeeld dat bij vergunningverlening voor emissiereducerende huisvestingssystemen een passende beoordeling nodig is. De Minister voor Natuur en Stikstof heeft op 25 november 2022 aangekondigd dat zij een handreiking voor een passende beoordeling zou laten opstellen. Deze handreiking van Rijksweg is nog niet beschikbaar maar wordt de eerste helft van 2024 verwacht.

De provincie heeft in de tussentijd zelf een Handreiking passende beoordeling luchtwassers ontwikkeld. Veehouders die door middel van een luchtwassysteem willen voldoen aan de ammoniakemissie-eisen van de OV worden door het gebruik van de Handreiking in staat gesteld om een volledige omgevingsvergunningaanvraag voor de Natura 2000-activiteit in te dienen, die in behandeling genomen kan worden. Voor de overige emissiereducerende huisvestingssystemen worden de mogelijkheden om vergunningverlening op te starten onderzocht.

Uit de natuurdoelanalyses van februari 2023 is gebleken dat de natuur in de 15 Brabantse Natura 2000-gebieden, waarvoor Noord-Brabant voortouwnemer is, verslechtert. Activiteiten die zorgen voor een toename van stikstofdepositie blijven daarom, ook met de handreiking, voorlopig niet vergunbaar.

Omgevingsvergunning voor een milieubelastende activiteit

Een veehouderij dient te beschikken over een omgevingsvergunning voor een milieubelastende activiteit op basis van de Omgevingswet. De gemeente is hiervoor in veruit de meeste gevallen bevoegd gezag⁷. Bij aanpassing van een veehouderij om te voldoen aan de vereisten van de OV is veelal ook een nieuwe omgevingsvergunning voor de milieubelastende activiteit nodig. De gemeente moet deze toetsen op aspecten als geur, fijn stof, geluid, etc. Bedrijven die kleiner zijn dan de IPPC-grens⁸ kunnen volstaan met een melding ingevolge paragraaf 3.6.1 van het Besluit activiteiten leefomgeving

De gemeente beoordeelt ook of de voorgenomen aanpassingen passen in het omgevingsplan en of er een omgevingsvergunningplicht voor de omgevingsplanactiviteit op grond van artikel 5.1, eerste lid,

---

⁸ De provincie is in een aantal gevallen bevoegd gezag, bijvoorbeeld als er een stookinstallatie op het bedrijf aanwezig is of als het bedrijf brijvoeding toepast.

⁹ Zie categorie 6.6 van bijlage I bij de richtlijn industriële emissies.

onder a geldt. In het geval dat de oppervlakte van een dierenverblijf toeneemt moet het bedrijf voldoen aan extra voorwaarden uit de OV, zoals staldering, de achtergrondbelasting voor geur en de Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij. Tenslotte kan er sprake zijn van de plicht om (een vorm van) een milieueffectrapportage op te stellen.

2.2 Situatie in de veehouderij

In eerder onderzoek⁹ is in beeld gebracht op hoeveel van de 3.889 actieve bedrijfslocaties er in Noord-Brabant naar verwachting voor 1 juli 2024 huisvestingssystemen aangepast moeten worden op basis van de OV. Dit onderzoek is herhaald in 2024. Belangrijkste conclusie uit het nieuwe onderzoek is opnieuw dat elke sector nog een opgave heeft ten aanzien van het emissiearm(er) maken van verouderde huisvestingssystemen. Gelet op het aantal locaties waarvoor een omgevingsvergunning is verleend, maar waarschijnlijk geen dieren meer aanwezig zullen zijn en het aantal locaties dat beëindigd zal worden voor 1 juli 2024, dan wel 1 januari 2026 is de inschatting dat op 1.943 locaties de ondernemers de huisvestingssystemen nog moeten aanpassen. Dit zijn dus locaties die (nu nog) niet voldoen, maar waar naar verwachting de ondernemer wél aanpassingen gaat doen.

Mogelijke redenen voor beëindiging van een locatie zijn de leeftijd van de ondernemer, opvolgingssituatie, leeftijd van de huisvestingssystemen en de beschikbaarheid en effectiviteit van emissiereducerende technieken. Maar, bleek uit eerder onderzoek, ook de benodigde investeringen om te voldoen aan de gestelde ammoniakemissie-eisen kunnen voor ondernemers een reden zijn om het bedrijf (vervroegd) te beëindigen. In plaats van de benodigde emissiereductie-eisen te doen, zullen de ondernemers de huisvestingssystemen buiten gebruik stellen en daarmee de locatie beëindigen. Daarom kan onderscheid gemaakt worden in het aantal locaties waar, op basis van de verleende omgevingsvergunning, emissiereductie-eisen gedaan zouden moeten worden én het aantal locaties waarop ondernemers daadwerkelijk het voornemen hebben om emissiereductie-eisen door te voeren. Of dit voornemen om aanpassingen te doen vervolgens kan worden uitgevoerd hangt af van de financierbaarheid van de benodigde investering en het tijdig verkrijgen van de juiste vergunning.

Melkveehouderij

Het aantal actieve melkveehouderijlocaties is ten opzichte van 2021 met 233 afgenomen tot 1.847 locaties. Er is een toename zichtbaar in het aantal melkveehouderijlocaties waarop, naast traditionele huisvesting voor de volwassen melkkoeien, minimaal één emissiearm stalsysteem aanwezig is (+22 locaties). Ook het aantal locaties waar alle volwassen melkkoeien zijn vergund op een emissiearm systeem is toegenomen (+43 locaties). De toename is beperkt gezien het aantal locaties waar er een aanpassingsopgave aanwezig is. Vanwege de aanhoudende onzekerheid en de opeenstapeling van regels en eisen, is de verwachting dat op meer locaties de bedrijfsactiviteiten worden stopgezet dan in 2021 werd berekend. Waar in 2021 werd uitgegaan van 710 stoppers en er reeds 233 gestopt zijn, is nu de verwachting dat nog op 610 locaties de bedrijfsactiviteiten zullen worden stopgezet. De resterende opgave komt hiermee op 1.174 locaties waar naar verwachting emissiereductie-eisen gedaan moeten én zullen worden. Dit een beperkte afname (-4,5%) ten opzichte van de 1.230 locaties die in het onderzoek in 2021 waren berekend.

---

⁹ Van Kampen et al. 2022. Verwachte aantal veehouderijlocaties waarop voor 1-1-2024 emissie-reductie eisen gedaan moeten worden op grond van de Interim Omgevingsverordening (IOV)

Vleeskalveren

Het aantal vleeskalverenlocaties is met 27 afgenomen tot 433 locaties. Het aantal locaties waar de OV op van toepassing is, is afgenomen met 23. Het aantal locaties met minder dan 500 kalveren is met 22 afgenomen tot 168 locaties. Op 11 locaties is de afgelopen 2 jaar een vergunning verleend waarmee in de vergunde situatie gemiddeld aan de OV wordt voldaan. Door het verschuiven van de referentieperiode, is het aantal locaties waarop de vergunning jonger is dan 20 jaar, maar het stalsysteem korter dan 20 jaar geleden voor het eerst is vergund gehalveerd van 50 locaties in 2021, naar 25 locaties in 2023. Ondanks dat voor een aantal locaties een nieuwe vergunning is aangevraagd, is het berekende aantal locaties waarop emissiereductie-eisen nodig zijn en gedaan zullen worden met 13 locaties toegenomen tot 163. Dit komt voornamelijk door het verschuiven van de referentiedatum.

Melkgeiten

Het aantal locaties met melkgeiten is ten opzichte van 2021 met 17 afgenomen naar 123 locaties. Deze afname heeft plaatsgevonden bij de locaties waar meer dan 500 geiten zijn vergund, het grootste deel hiervan had een vergunning ouder dan 15 jaar. Er zijn 5 locaties waar een deel van de dieren wordt gehuisvest in een stal met een luchtwasser. Er is echter maar 1 locatie die op stalniveau voldoet aan de eisen uit de OV. Het aantal locaties waarop emissiereductie-eisen gedaan moeten én zullen worden is met 93 locaties nagenoeg gelijk gebleven.

Varkens

Het aantal varkenslocaties is ten opzichte van 2021 met 172 gedaald tot 1.408 locaties. Het aantal locaties waar nog traditionele stallen zijn vergund is met 232 afgenomen tot 938 locaties. Opvallend is dat het aantal locaties dat is aangemerkt als varkenshouderij met alleen maar traditionele stallen is toegenomen van 180 in 2021, tot 217 in 2023. Dit komt naar verwachting door het bijwerken van het bestand of het (gedeeltelijk) intrekken van de vergunning. Het aantal locaties waar geen traditionele stallen meer zijn vergund is met 60 locaties toegenomen tot 470 locaties. Op 243 locaties wordt in de vergunning gemiddeld voldaan aan de OV, dit zijn 83 locaties meer dan in 2021. Het aantal locaties waarop alle stallen emissiearm waren uitgevoerd, maar die gemiddeld niet voldeden aan de OV is afgenomen. Dit betreft met name de locaties met toepassing van andere wassers of een combinatie van luchtwassers met brongerichte systemen. Het aantal locaties waar aanpassingen nodig zijn is met 279 locaties afgenomen tot 881 locaties. In 2021 werd uitgegaan van 530 stoppers. Ondanks dat zich al een daling van het aantal varkenslocaties met 172 heeft voorgedaan, worden nog steeds 450 stoppers verwacht. Gezien de huidige omstandigheden is de verwachting dus dat meer bedrijven zullen stoppen dan in 2021 werd verwacht. Het aantal locaties waarop dan nog aanpassingen gedaan moeten en zullen worden, is met bijna 200 locaties afgenomen tot 431 locaties.

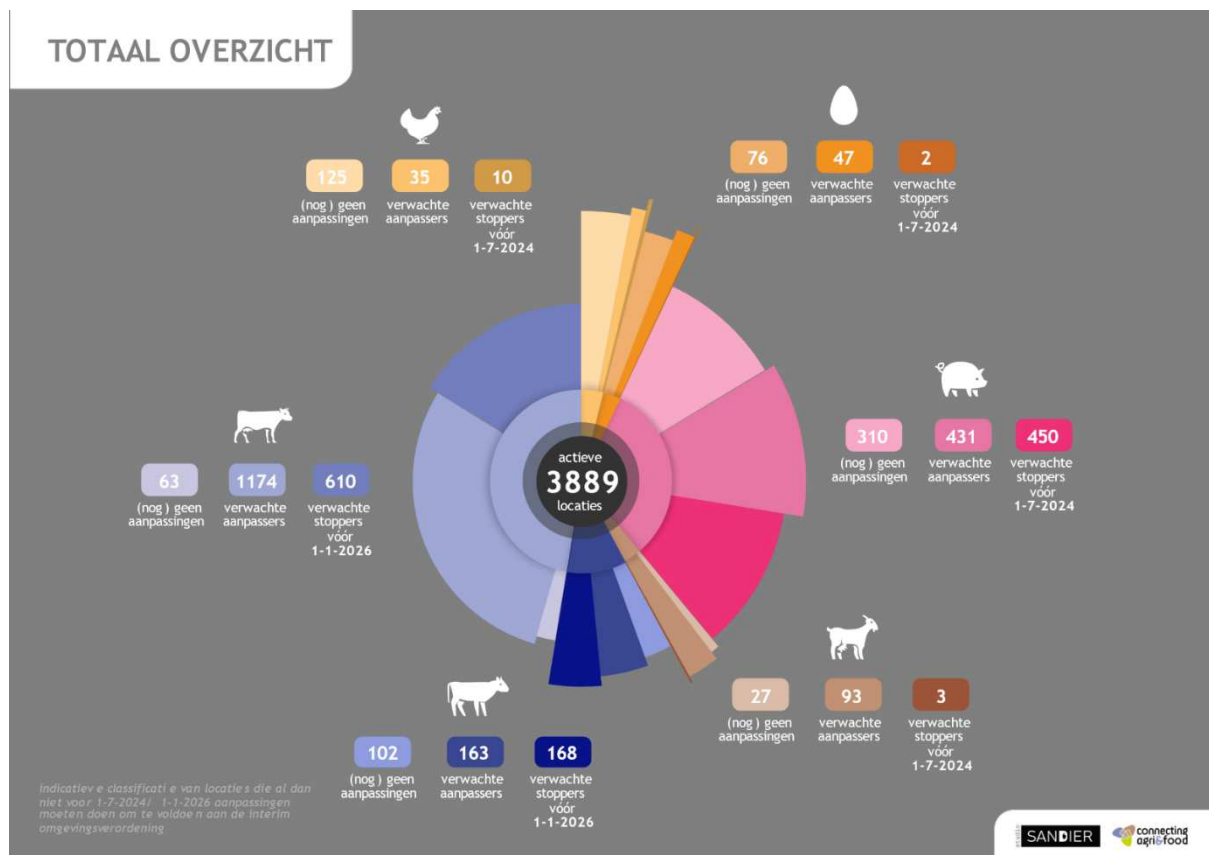
Leghennen

Het aantal leghennenlocaties is ten opzichte van 2021 met 10 gedaald tot 140 locaties. In de periode tussen november 2021 en november 2023 zijn er 8 vergunningen verleend voor leghennenlocaties. Het aantal locaties dat in de vergunde situatie gemiddeld voldoet aan de vereisten uit de OV is nagenoeg gelijk gebleven. Het aantal locaties dat voor 1-7-2024 nog geen emissiereductie-eisen hoeft te doen is met 12 locaties toegenomen van 65 naar 76. Dit geldt voor zowel de locaties die alle hennen in een volièresysteem huisvesten, als de locaties waar andere huisvestingssystemen aanwezig zijn. Het aantal locaties waar wel aanpassingen nodig zijn is met 13 afgenomen tot 47 locaties. Dit verschil komt voornamelijk door het verschuiven van de referentiedatum.

Vleeskuikens

Het aantal vleeskuikenlocaties is ten opzichte van 2021 met 4 locaties afgenomen. Dit waren naar verwachting locaties die al niet meer in gebruik waren, aangezien het aantal locaties met alleen traditionele huisvesting ook met 4 locaties is afgenomen. Het aantal bedrijven waar geen traditionele stallen meer vergund zijn is met 15 locaties toegenomen.

Er zijn 107 locaties met huisvestingssystemen die korter dan 15 jaar geleden voor het eerst zijn vergund, dit waren in 2021 90 locaties. Er zijn 125 locaties waar voor 1-7-2024 nog geen emissiereductie-eisen nodig zijn, op 35 locaties zijn wel aanpassingen nodig en zullen deze naar verwachting ook worden gerealiseerd.

Figuur 1 Indicatieve classificatie van het aantal locaties waar voor 1-7-2024 dan wel 1-1-2026 al dan niet emissiereductie-eisen gedaan moeten worden op grond van de omgevingsverordening Noord-Brabant

2.3 Beschikbare systemen

In 2021 hebben onafhankelijke deskundigen een advies opgesteld op basis van in de destijds in Regeling ammoniak en veehouderij opgenomen huisvestingssystemen. Het gaat hierbij met name om systemen die emissies bij de bron aanpakken omdat deze ook effectief kunnen zijn op andere emissies dan ammoniak. Uit het advies blijkt dat:

- brongerichte technieken nog niet zover ontwikkeld zijn dat ze voor alle diersoorten in 2024 beschikbaar of binnen afzienbare tijd beschikbaar zijn;
- brongerichte technieken die de komende jaren beschikbaar komen voor varkens, vleeskalveren en geiten de ammoniakemissie aanmerkelijk minder reduceren dan de huidige beschikbare end-of-pipe technieken (luchtwassers).

Voor enkele (kleine) veehouderijsectoren zijn (nog) geen huisvestingssystemen beschikbaar om aan de gestelde eisen voor 2024 te kunnen voldoen.

Op basis van onderzoek is geconcludeerd dat veel, zonet de meeste, emissiearme huisvestingssystemen minder effectief blijken te zijn dan op basis van hun emissiefactor werd verwacht. De ammoniakemissies zijn dus naar verwachting hoger dan waarvan werd en wordt uitgegaan in de Omgevingsregeling (voorheen Rav). Dit heeft ertoe geleid dat de vergunningverlening voor deze huisvestingssystemen is opgeschort en dat daarvoor een passende beoordeling noodzakelijk is. Een handreiking daarvoor is (nog) niet beschikbaar.

End of pipe systemen steeds integraler

Een afname van emissie uit stallen kan, naast het houden van minder dieren, worden gerealiseerd door toepassing van emissie reducerende technieken. Het sturen op vermindering van de ammoniakemissie vanuit melkveestallen, draagt niet vanzelf bij aan het reduceren van methaan, omdat dit veelal systemen vergt met langdurige (afgesloten) drijfmestopslag en -vergisting. Een meer integrale kijk op het vraagstuk richt zich ook op andere emissies en (milieu)kenmerken zoals CO₂ en CH₄, toepassing van bronmaatregelen voor een beter stalklimaat en arbeidsomstandigheden en kijkt ook verder dan alleen het huisvestingssysteem. Veel van deze systemen zijn echter nog in ontwikkeling en per 1 juli 2024 nog niet beschikbaar. Daarnaast is de toepasbaarheid van brongerichte huisvestingssystemen in bestaande stallen een aandachtspunt. Met name in de varkenshouderij bestaat de hokinrichting uit betonnen delen. Om dergelijke systemen in een bestaande stal toe te kunnen passen, moet de bestaande stal intern nagenoeg geheel gesloopt worden. Het verder praktijkrijp maken van dergelijke systemen kost nog meer tijd. In de varkenshouderij is er op dit moment één brongericht huisvestingssysteem voor kraamzeugen beschikbaar waarmee de vereiste 85% ammoniakemissiereductie kan worden behaald. Opgemerkt wordt dat het niet zo is dat de keuze er alleen een is van een end of pipe (luchtwasser) versus een brongericht systeem. Zo worden steeds vaker hybride systemen met mengvormen tussen brongerichte en end of pipe systemen toegepast. Nieuwe luchtwassystemen worden toegepast in een combi met warmteterugwinning (WTW). Dit draagt bij aan de ontwikkeling richting gasloos bouwen (bijdrage aan klimaatdoelstelling). Daarnaast dragen deze systemen via de WTW wel degelijk ook bij aan het stalklimaat zelf door het conditioneren van de inkomende lucht. Voor bedrijven met zeugen en gesloten bedrijven is deze investering door de combinatie met warmteterugwinning ook rendabel geworden.

Er zijn huisvestingssystemen in ontwikkeling die emissies brongericht aanpakken. Hier worden vaak combinaties van emissiereducerende maatregelen toegepast, scheiden van mest en urine, snelle afvoer van mest en urine uit de stal, verdunnen met water, koelen van vloeren of toevoegingen aan mest, etc. Veelal is een combinatie van brongerichte maatregelen en (nageschakelde) end of pipe technieken (luchtwasser) nodig om de vereiste 85% reductie van de ammoniakemissie te realiseren. Deze nageschakelde technieken dragen naast ammoniak ook substantieel bij aan de reductie van geur en fijn stof.

Op dit moment zijn in de melkveehouderij systemen vereist die de ammoniakemissie met minimaal 46 % reduceren. Na 1 juli 2024 wordt de minimale reductie eis 62%. Er is een systeem beschikbaar dat meer dan 70 % ammoniakemissie reduceert. Dit systeem lijkt ook voor andere duurzaamheidsaspecten (klimaat, energie) gunstig. Het systeem vergt weliswaar een hogere investering per dier t.o.v. de investering in een emissiearme vloer. Maar het biedt voordelen ten aanzien van onder andere minder af te zetten mest, minder kunstmestgebruik en een betere diergezondheid. Daardoor is het ondanks de hogere investeringen rendabel. Voor grotere intensieve bedrijven kan dit een uitkomst zijn. Binnen de melkveehouderij zijn er vele managementmaatregelen die toegepast kunnen worden en waarvan bekend is dat deze leiden tot een reductie van de ammoniakemissie. Hierbij kan gedacht worden aan managementmaatregelen in de stal en mestaanwending. Het effect van weidegang en verlaging van het ureumgehalte van de melk is gemeten en opgenomen in de wet- en regelgeving. Deze kunnen bij de vergunningverlening meegenomen worden. Andere managementmaatregelen en mestaanwending zijn niet officieel bemeaten en vastgelegd in wet- en regelgeving en daarmee minder goed toepasbaar in vergunningverlening. Hoge reducties van 70 tot 95% zijn voor een aantal diercategorieën haalbaar door middel van toepassing van een luchtwasser. Brongerichte huisvestingssystemen zijn in ontwikkeling.

2.4 Innovatie

De laatste jaren heeft de veehouderijsector met ondersteuning van de overheid al hard gewerkt aan (innovatieve) oplossingen voor het vraagstuk van emissies verlaging in de veehouderij. We zijn al veel

kennis en systemen rijker, maar het is nog niet voldoende. Daarom blijven we ons ook de periode op dit onderwerp inzetten.

In de samenwerking met de Taskforce toekomstbestendige stallen zetten we ons in om kennis, netwerken, financiën, praktijkvoorbeelden en technologische oplossingen te delen. Daarbij sluiten we aan bij het landelijk Regieorgaan Versnellen innovatie emissiereductie duurzame veehouderij en werken we samen aan de Versnellingsaanpak Duurzame Landbouw. Deze Versnellingsaanpak is een samenwerking tussen provincies die onder andere nieuwe innovatieve huisvestingsystemen aanjaagt.

In de [rapportage “Werk aan de winkel”](#) aan Provinciale Staten heeft dhr. G. Backus als onafhankelijk kwartiermaker innovatie veehouderij conclusies en aanbevelingen gedaan over versnellen innovatie in de veehouderij. [Link naar statenmedeling opnemen](#)

De kwartiermaker concludeert op basis van zijn bevindingen, de analyse en reflectie:

De kwartiermaker geeft aan dat de geformuleerde aanbevelingen tot daadwerkelijke perspectiefwijzigingen te kunnen laten leiden het nodig is een aantal moeilijke keuzes te maken.

Hij geeft aan dat het de politieke verantwoordelijkheid is om te kiezen en de consequenties daarvan te duiden, omdat veel aanbevelingen anders blijven hangen in symptoombestrijding.

In het Brabantse Programma Landelijk Gebied (BPLG) en de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) werken wij een samenhangende aanpak uit die aangeeft wat waar wel en niet kan. Dit geeft, na vaststelling, ook handvatten voor ondernemers om investeringsbeslissingen op te baseren. Ook schetsen wij een aanpak om te komen tot meer doelsturing om zo een meer voorwaarden scheppend (bovenwettelijk) instrumentarium te bewerkstelligen.

Waar het gaat om nationale onderwerpen (huisvestingsystemen, methodieken en maatregelen) werken we samen in het verband van de zes Zandprovincies.

Via deze routekaart geven wij opvolging aan de aanbevelingen om te komen tot een beter proces van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH).

Wij onderzoeken de mogelijkheid om, samen met het bedrijfsleven, een casemanager aan te stellen die pionierende innovators ondersteunt.

De adviezen van de kwartiermaker krijgen zo een vervolg, gericht op het benutten van de potenties die innovaties in de veehouderij bieden. Dit om bij te dragen (naast en in samenhang met andere maatregelen) aan het realiseren van de beleidsdoelen ten aanzien van reductie van de emissies van met name ammoniak en broeikasgassen maar ook geur en fijnstof uit de veehouderij. Tegelijkertijd stimuleren we het agrarisch ondernemerschap, wat bijdraagt aan een goed toekomstperspectief voor de veehouderij in Brabant.

2.5 Natuurinclusieve veehouderij

Om meer inzicht te krijgen in de economische haalbaarheid van het omschakelen naar een natuurinclusief bedrijf is rapport opgesteld door verschillende samenwerkende partijen. In dit onderzoek zijn de financiële, bedrijfseconomische en technische gegevens van 45 melkveehouders opgehaald door Wij.land, Natuurverdubbelers, Living Lab Fryslân, Brabantse Bodem en Platform Natuurinclusieve Landbouw Gelderland. Het onderzoek werd uitgevoerd binnen een lerend netwerk, waarbij agrariërs in 6 studiegroepen elkaar ondersteunen en onafhankelijk extern advies krijgen over de transitie.

In het onderzoek zijn de deelnemende bedrijven opgedeeld in drie groepen op basis van intensiteit, als gemeten in meetmelkproductie per hectare.

De bedrijfseconomische analyse naar deze verschillende groepen biedt inzicht in de diverse uitdagingen en kansen voor een goed verdienmodel in de natuurinclusieve melkveehouderij. Concluderend zien zij dat het mogelijk is voor extensieve bedrijven om een goed resultaat te behalen, maar dat de spreiding in de groep groot is en het uitdagend is om het juiste verdienmodel voor het bedrijf te onderscheiden. De resultaten lijken daarnaast echter aan te geven dat extensief zijn wel uit kan, maar extensief worden economisch nog uitdagend is. Met de Handreiking natuurinclusieve melkveehouderij kunnen melkveehouders, mits voldaan aan de voorwaarden, aantonen dat ze een natuurinclusieve bedrijfsvoering hebben waarvoor een uitzondering van verplichte aanpassing van bestaande verouderde huisvestingssystemen in de Omgevingsverordening is opgenomen. Melkrundveehouders met een biologische bedrijfsvoering kunnen door hun lage veebezetting en ruime weidegang relatief eenvoudig aan de voorwaarden voldoen.

Niet in alle gebieden zal voldoende (betaalbare) grond voorhanden zijn, het behalen van de GVE-norm kan daarom tevens een combinatie zijn van beide opties: door bijvoorbeeld het aandeel jongvee te verminderen of uit te besteden én een aantal hectare aan te kopen/te pachten.

Voor een vrij extensief bedrijf dat volledig inzet op het aantrekken van extra grond zal de aan te trekken grond – afhankelijk van de veebezetting - met enkele tientallen procenten afgewaardeerd moeten worden om qua netto bedrijfsresultaat break even uit te komen ten opzichte van de referentie. Naast de kosten voor aankoop dan wel huur/pacht van de grond zullen de bewerings- en grondgebonden kosten op deze bedrijven ook stijgen: er is tenslotte meer land wat bewerkt en bemest etc. dient te worden. Kosten voor ruwvoer zullen dalen ervan uitgaande dat de extra grond ingezet wordt voor gras/maïs.

De provincie Noord-Brabant geeft de extensivering rond natuurgebieden een nieuwe impuls van € 22,5 miljoen. Aanleiding is de noodzaak de kwaliteit van water en natuur te verbeteren in en rond de Natura 2000-gebieden, Natte Natuurparels en in de beekdalen. Dat vraagt om extensieve landbouw in de vorm van grasland en sterke bedrijven die deze gronden gebruiken. Met deze investering ondersteunt de provincie bedrijven die deze extensiveringsslag willen maken.

De extensivering van de graasdierhouderij wordt door het instellen van een sale-en-lease-back constructie gefaciliteerd. Grondeigenaren kunnen hun grond aan de provincie verkopen en tegen een aantrekkelijke prijs terug pachten. Voorwaarde is dan dat ze de grond alleen als grasland kunnen gebruiken. De pachtperiode is voor 26 jaar. Ook is het mogelijk dat de verkopende ondernemer een andere is dan degene die gaat pachten.

De regeling is vooral interessant voor boeren die hun bedrijf duurzamer willen maken. Door grond aan de provincie te verkopen, maken zij geld vrij om te kunnen gebruiken voor investeringen in een duurzame bedrijfsvoering, zoals het vergoten van het bedrijfsareaal. Deze mogelijkheid is bij uitstek interessant voor biologische bedrijven en voor jonge ondernemers. Ondernemers die gebruik willen maken van de regeling kunnen zich vanaf 1 maart 2024 aanmelden.

De voorziening is beschikbaar voor gronden buiten het NatuurNetwerk Brabant (NNB) als die in de Attentiezone waterhuishouding en de Zone Herstel watersysteem liggen. Dit zijn zones waar het grondwater extra bescherming nodig heeft en waar hogere waterstanden of minder beregening gewenst zijn.

De regeling is onderdeel van de transitie landelijk gebied. De provincie heeft het benodigde budget beschikbaar gekregen vanuit met ministerie van LNV, vooruitlopend op het landelijke Transitiefonds Landelijk Gebied. Hiermee is het mogelijk om nu al perspectief te bieden aan ondernemers.

Een bedrijf dat alleen inzet op het verkleinen van de veestapel door evenredig het aandeel melkkoeien en jongvee te verlagen, krijgt hierdoor de mogelijkheid om het teveel aan fosfaatrechten te verkopen. Met de opbrengsten die hieruit ontstaan kan een deel van de financiering afgelost worden. Omdat het gehele bedrijf wat betreft onder andere machines en melktechniek ingericht op het oorspronkelijke aantal koeien, ontstaat er echter een inefficiëntie. De kosten voor bijvoorbeeld eigen mechanisatie en afschrijving blijven gelijk maar drukken op een kleinere hoeveelheid melk.

Het behalen van de GVE-norm door het verlagen van het aantal dieren op het bedrijf is daarom vooral interessant voor vrij extensieve bedrijven met geen tot weinig financiering met vreemd vermogen.

Voor een bedrijf met een intensieve veebezetting (> 2,5 GVE/ha) is de omschakeling naar natuurinclusief daarentegen bij hoge uitzondering haalbaar. Voor deze bedrijven zal het investeren in een emissiearme vloer of alternatieve systemen het meest voor de hand liggen. Ook het verlagen van het aantal dieren zoals dat voor bedrijven met een vrij extensieve veebezetting nog een optie kan zijn, is voor deze groep bedrijven veelal niet aan de orde. Het gehele bedrijf is ingericht op de veebezetting, waardoor het verlagen van het dieraantal op het bedrijf een te grote weerslag heeft op het bedrijfsresultaat. Bij de andere optie van het aantrekken van extra grond is -om break even te komen met de referentiesituatie- een dermate hoge afwaardering van de aan te trekken grond van ruim boven de 75% nodig dat ook deze optie niet haalbaar is. Los daarvan is het ook de vraag of deze grond op de markt beschikbaar is, aangezien dit type bedrijven een dusdanige hoeveelheid extra grond nodig hebben om hun veebezetting te verlagen naar 2,0 GVE/ha.

2.6 Samenhang met aanpalende dossiers

7^e Actieprogramma Nitraat en Nationaal Programma Landelijk Gebied

In het in februari 2022 gepubliceerde [Addendum](#) 7^e APN geeft de rijksoverheid aan hoe ze een duurzame landbouw wil realiseren. Concreet komt het erop neer dat men zich richt op landelijk 20-30% minder vee, een versnelde afname van het aantal veehouderijen, het extensiveren en afwaarderen van gronden in en rond beekdalen, en het extensiveren van bouwplannen door meer rustgewassen. Voor de blijvers richt men zich op het stimuleren van natuurinclusieve landbouw en het door ontwikkelen van innovatieve huisvestingssystemen en managementmaatregelen. Daarnaast wil de rijksoverheid in 2032 een geheel grondgebonden melkveehouderij. Het addendum is een rechtstreekse ondersteuning van de doelen van het provinciaal beleidskader: sluiten mineralenkringlopen, emissiearm, halen doelen bodem- en waterkwaliteit, en meer (500) natuurinclusieve bedrijven. Aandachtspunt is wel dat de tijdshorizon van het Nationaal Actieprogramma niet één op één aansluit op het provinciaal beleidskader. Belangrijke kanttekeningen zijn dat het addendum nagenoeg geheel uitgaat van middelvoorschriften en dat er nog geen duidelijkheid is over op welke manier grondgebondenheid ingericht mag worden binnen de melkveehouderij. De melkveehouderij volledig grondgebonden betekent dat veel Brabantse melkveebedrijven moeten extensiveren. Zoals hiervoor aangegeven (zie paragraaf 2.2 en 2.4) is dit een nagenoeg onmogelijke opgave zonder een afname van het aantal bedrijven en verkleining van de melkveestapel. In de hokdierhouderij zal via opkoopregelingen een zekere krimp plaatsvinden. De overblijvende bedrijven komen er sterker uit met een mestmarkt die niet of nauwelijks meer aanbod gedreven is. In combinatie met mestbewerking en het wegvallen van het aanbod uit de melkveehouderij biedt dit kansen, zowel voor de sectoren zelf als voor het sluiten van kringlopen. Het addendum leidt tot een (beleidsmatig vastgelegde) ingrijpende ruimtelijke differentiatie van het grondgebruik.

Brabants Programma Landelijk Gebied

In maart 2024 heeft de provincie Noord-Brabant het voorontwerp BPLG aan het Rijk aangeboden. Met dit 'Voorontwerp Brabants Programma Landelijk Gebied' (BPLG) wil de provincie richting geven aan én ruimte bieden voor de transformatie van het landelijk gebied. Richting geven door helder te zijn over de (wettelijke) doelen die we willen én moeten bereiken. Ruimte bieden voor de wijze waarop we deze ambities en doelen het beste kunnen bereiken. Het schetst een gecombineerde aanpak van natuur-, stikstof-, water- en klimaatdoelen én de transitie van de landbouw in Brabant. Het pakket dat is ingediend betreft effectieve maatregelen om de doelen van het NPLG te bereiken. Bovendien zijn het maatregelen waar vrijwel direct na toekenning van rijksbijdragen uit het (nationale) Transitiefonds Landelijk Gebied en Natuur mee kan worden gestart.

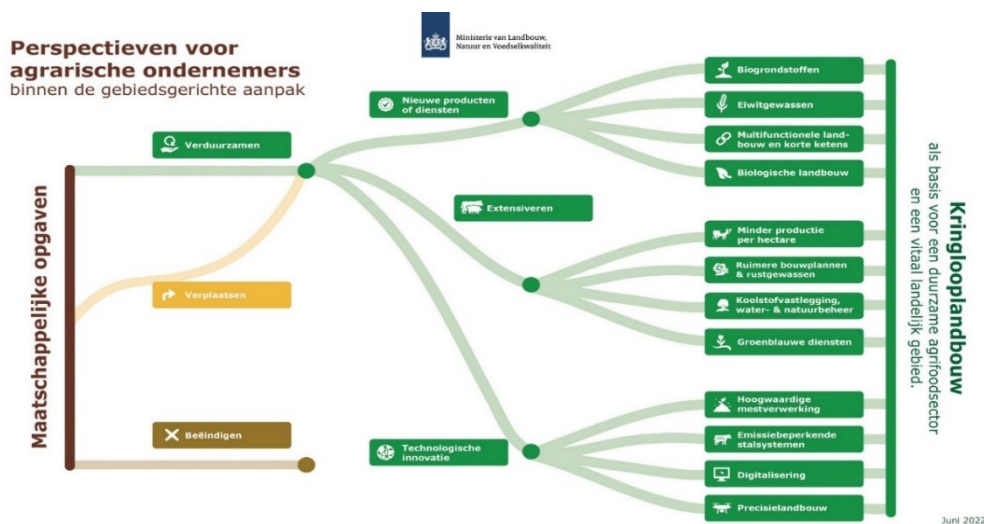

Dinsdag 24 oktober informeerde minister Van der Wal-Zeggelink (Natuur en Stikstof) via een Kamerbrief de Tweede Kamer over de voortgang van de provinciale gebiedsprogramma's en eerste maatregelpakketten voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied. De minister heeft de provincies uitgenodigd voorstellen te doen voor inzet van het Transitiefonds Landelijk Gebied, vooruitlopend op het Nationaal Programma Landelijk Gebied, de zogeheten *Quick wins*. Met name van belang voor de veehouderij zij; Innovatie en stimuleren natuurinclusieve landbouw, Opschalen Bodem-Up en Bedrijfs Bodem en Water Plan.

Het uitvoeren van het hele BPLG kan niet zonder middelen vanuit het Transitiefonds of andere vormen van Rijksfinanciering. Een nieuw kabinet zal hierover keuzes moeten maken en aan moeten geven welke bijdrage provincies krijgen om uitvoering te geven aan Europese richtlijnen en wettelijke doelstellingen. Het ontwerp BPLG moet nog worden vastgesteld later in 2024.

Perspectiefbrief en landbouw

Tegelijk met de startnotitie¹⁰ en het voortgangsbericht¹¹ NPLG heeft de minister van LNV het toekomstperspectief van de landbouw in Nederland geschetst. Landbouw hoort bij Nederland en dat blijft zo, maar wel met een aantal drastische aanpassingen. Kringlooplandbouw is de basis. Deze transitie leidt er uiteindelijk toe dat er een krachtiger en toekomstbestendiger landbouw is die goed past bij het bodem- en watersysteem en die bijdraagt aan de kwaliteit van de natuur en landschap. Daarbij is er, in samenhang met het beleid zoals hiervoor beschreven, maatwerk voor de verschillende soorten agrarische bedrijven, niet in het minst door meer op basis van prestaties/te gaan sturen (KPI's) en door het samen uitwerken van de toekomstpaden van bedrijven via de gebiedsgerichte aanpak. De minister kondigde aan in het najaar van 2022 te komen met aanvullend beleid ten aanzien van dierenwelzijn (dierwaardige veehouderij), zoönosen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. In mei 2023 is er een [brief](#) gekomen van minister LNV over het perspectief van de landbouw. Onderstaande figuur geeft het perspectief voor ondernemers weer binnen de gebiedsgerichte aanpak.

Lbv en Lbv-plusregeling

Met de aanpak piekbelasting wil het kabinet de stikstofneerslag op Natura 2000-gebieden snel verminderen. De Lbv-regeling is inmiddels gesloten voor deelname. De Lbv-plus is opengesteld tot en met 20 december 2024.

Het ministerie van LNV werkt aan een regeling voor de kleinere sectoren voor ondernemers met diersoorten die nu niet onder de Lbv-plus vallen.

¹⁰ Zie deze [link](#).

¹¹ Zie deze [link](#).

Wij vinden het belangrijk dat een ondernemer zijn toekomstperspectief met zijn/haar gezin op die plek, in relatie brengt tot de omgeving. Zoals het mee kunnen wegen van relevante gebiedsinformatie, de inzet van noodzakelijke instrumenten en het inschakelen van de benodigde stakeholders. In onze ogen werkt dat het beste als in een bepaald gebied een vaste groep van zaakbegeleiders actief is die aan een sterk netwerk bouwen.

We hebben de gemeenten in de provincie Brabant in drie werkgebieden verdeeld. Elk gebied heeft een gebiedscoördinerend zaakbegeleider die leiding geeft aan zijn gebiedsteam. Zij zetten zich proactief in voor een goede afstemming en samenwerking in het gebied met gemeenten en andere gebiedspartijen. Zaakbegeleiders en externe partijen kunnen bij hen terecht met vragen. In ieder gebiedsteam is een vaste groep van zaakbegeleiders actief die de gesprekken met ondernemers voert en werkt een ondersteunend zaakbegeleider mee.

[Overzicht gebiedsteams](#)

Uitvoeringsagenda Mest

GS hebben in november 2022 de [Uitvoeringsagenda Mest](#) vastgesteld. Deze werkt de koers uit waarbij mest als circulaire grondstof optimaal wordt benut en de verliezen/emissies worden geminimaliseerd. Voor de periode van de Routekaart emissiereductie-eisen (2022-2024) betekent dit dat wordt ingezet op benutting van kwalitatief hoogwaardige dierlijke mest in kringloopbemesting. Dat vergt een integrale innovatieagenda met ontwikkeling van daarop ingerichte duurzame (brongerichte) huisvestingsystemen en daarop aangepaste bemestingspraktijken, waar nodig geschakeld met passende mestbehandeling, mestbewerking en mestverwaarding. De Uitvoeringsagenda Mest zet in op het versterken en versnellen van gewenste innovatie, zodat bewezen waardevolle (huisvestings)systemen breed beschikbaar komen. De provincie wil daarbij experimenteeruimte bieden en innovatie- en demoprojecten faciliteren, waarbij wordt ingezet op financiering met rijks- en Europese middelen.

2.7 Juridische aspecten

Wetgeving voor natuurbescherming

Momenteel is de jurisprudentie rond de vergunningverlening voor Natura2000 activiteiten sterk in ontwikkeling. Dit brengt onzekerheden voor veehouders met zich mee: kan een verleende vergunning alsnog vernietigd worden?

De zich ontwikkelende jurisprudentie¹² heeft betrekking op de volgende aspecten:

1. Op 7 september 2022 heeft de Afdeling geoordeeld dat de bij vergunningverlening gebruikte emissiefactoren uit de Rav onvoldoende waarborgen bieden tegen het toenemen van de belasting van Natura 2000 gebieden met stikstofverbindingen. Om die reden is een passende beoordeling nodig waardoor een vergunningplicht geldt, ook wanneer sprake blijkt te zijn van intern salderen, waarvoor op dit moment wettelijk geen vergunningplicht geldt. Op 25 november 2022 heeft het Rijk aangegeven hiertoe een nieuwe systematiek te zullen ontwikkelen. Deze systematiek in de vorm van een handreiking voor een passende beoordeling is nog niet gereed.

---

¹² Zie onder andere deze uitspraken: [Uitspraak rechtbank Noord-Holland d.d. 22 april 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:3384](#), [Uitspraak rechtbank Oost-Brabant d.d. 8 april 2022, ECLI:NL:RBOBR:2022:1323](#), [Uitspraak rechtbank Oost-Brabant d.d. 23 maart 2022 ECLI:NL:RBOBR:2022:1057](#), [Uitspraak rechtbank Oost-Brabant dd. 22 februari 2021 \(ECLI:NL:RBOBR:2022:569\)](#), [Uitspraak rechtbank Noord-Nederland dd. 13 januari 2022 \(ECLI:NL:RBNNE:2022:146\)](#), deze jurisprudentie ontwikkelt zich nog sterk met regelmatig nieuwe rechterlijke uitspraken.

2. In december 2023 heeft de provincie Noord-Brabant een handreiking voor een passende beoordeling voor luchtwassystemen beschikbaar gesteld waarmee vergunningverlening voor deze categorie aanvragen is hervat.
3. De Minister voor Natuur en Stikstof is bezig om te bezien of intern salderen weer vergunningplichtig kan worden.
4. Jurisprudentie over extern salderen (onder andere in het kader van de GOL). Extern salderen is alleen toegestaan als voldoende is aangetoond dat intrekking van de vergunningen waarmee gesaldeerd wordt niet nodig is als een instandhoudingsmaatregel of een passende maatregel. Op dit moment is extern salderen niet mogelijk door de uitkomsten van de natuurdoelanalyses
5. Op 12 oktober 2022 heeft de Afdeling enkele uitspraken gedaan over beweiden en bemesten. De minister heeft aangekondigd een handreiking op te stellen hoe hiermee in het kader van vergunningverlening mee om te gaan.
6. Op 24 november 2022 heeft Rechtbank Oost-Brabant de uitspraak gedaan dat een positieve weigering niet dezelfde rechtskracht heeft als een verleende vergunning, het is slechts een momentopname die achterhaald kan zijn na wijziging van wet- of regelgeving. Op 17 januari 2024 heeft de Afdeling bevestigd dat het vervallen van de vergunningplicht voor intern salderen voor ondernemers, derden en de natuur kan leiden tot meer rechtsonzekerheid.

Gelet op de uitspraken van de RvS zagen wij ons genoodzaakt de vergunningverlening voor alle emissiearme huisvestingsystemen (niet zijnde luchtwassystemen) op te schorten. Zoals hiervoor aangegeven onderzoeken wij waar er mogelijkheden zijn deze zo spoedig mogelijk weer in gang te zetten.

PAS-melders

Een aparte categorie zijn de zogeheten 'PAS-melders', (veehouderij)bedrijven die volgens de PAS konden volstaan met een melding, omdat de (verandering van de) depositie ten gevolge van de emissies van hun bedrijfslocatie onder een bepaalde drempelwaarde liggen. De Raad van State heeft in 2019 geoordeeld dat deze bedrijven een vergunning ingevolge de (destijds) Wet natuurbescherming moeten hebben. Om die te kunnen verlenen is 'stikstofruimte' nodig. De minister van LNV heeft toegezegd hier een oplossing voor te treffen; de legalisering is wettelijk verankerd met de Wet stikstofreductie en natuurverbetering. Deze stikstofruimte is nog niet beschikbaar. In Brabant gaat het om meer dan 500 geregistreerde PAS-melders, waarvan het grootste deel (ca 450) veehouderijlocaties betreft. Het Rijk gaat de aanpak verbreden zo is te lezen in de kamer brief van 12 april 2024 (DGLGS / 52353575). Het Rijk ziet 4 mogelijkheden voor een verbrede aanpak.

De minister onderzoekt de mogelijkheid of het binnen de geldende staatssteunkaders ook mogelijk is om een regeling open te stellen waarbij een gedeelte van het bedrijf wordt beëindigd. Voor PAS-meldingen buiten de agrarische sector is niet altijd een mogelijkheid beschikbaar om het bedrijf met een overheidsregeling geheel of gedeeltelijk te beëindigen.

De Staat kan aansprakelijk worden gehouden voor die schade, waar sprake is van onrechtmatig handelen. Daarom is een onafhankelijke adviescommissie ingesteld, zoals eerder op 23 december 2022 aan de kamer is gemeld (Kamerstuk 35 334, nr. 218). De Commissie schadevergoeding PAS-melders heeft als taak om de minister te adviseren over het afhandelen van schadeverzoeken. Tot op heden zijn er verschillende informatieverzoeken gedaan maar is nog geen schadevergoeding uitgekeerd. De commissie stelt zelf een werkwijze op waaruit duidelijk wordt op welke wijze schadeverzoeken ingediend kunnen worden en in welke situaties er sprake is van de verplichting tot een schadevergoeding. Meer informatie hierover is te vinden op de website van RVO. Hier is ook de werkwijze gepubliceerd van de commissie.

Voor veel PAS-melders geldt dat het legaliseren van de PAS-melding niet voldoende is om aan de eisen uit de OV te voldoen, zonder dat hen dit te verwijten is. Bij een eventuele constatering van een overtreding wordt hiermee rekening gehouden. Hierover is ook een relevante statenmededeling beschikbaar ["Stilstaan is geen optie"](#)

Emissiearme huisvesting en het Besluit activiteiten leefomgeving

Er gelden diverse regels voor de emissie van ammoniak bij een veehouderij. Dit zijn regels voor het toepassen van de beste beschikbare technieken (BBT) en regels voor de gevolgen van deze ammoniakemissies. Huisvestingssystemen voor bepaalde categorieën landbouwhuisdieren moeten emissiearm zijn. Deze eisen staan in paragraaf 4.82 van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal).

Het gaat om emissiegrenswaarden voor ammoniak en fijnstof.

Een veehouder moet passende preventieve maatregelen nemen om de emissies van ammoniak te verminderen. Het gaat om het toepassen van de beste beschikbare technieken (BBT). Dit volgt uit de specifieke zorgplicht van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal).

Financiering

De hiervoor geschetste onzekerheden hebben tot gevolg dat financiers zeer terughoudend zijn met het financieren van emissiereductie-eisen. Dat is dan weer voor veehouders een extra belemmering om de stap te zetten naar het aanvragen van een vergunning.

2.8 Sociale aspecten

Het beleid van de provinciale- en rijksoverheid heeft voor vele agrarische ondernemers en hun gezinnen ingrijpende gevolgen. Het kan hen het gevoel geven geen macht meer te hebben over de toekomst van het eigen bedrijf en geen maatschappelijk respect te genieten. Daarbij leiden de opeenstapeling van maatregelen en het juridisch aanvechten van oplossingsrichtingen tot onzekerheid bij de agrarische ondernemers. Dit wordt veelal geuit als wantrouwen jegens de overheid omdat de betrokkenen de diverse overheden en rechtspraak als één overheid zien. Vaak ontbreekt een opvolger, vooral op de kleinere bedrijven. Het percentage bedrijfsopvolgers op bedrijven met een bedrijfshoofd ouder dan 55 jaar is in Noord-Brabant lager dan in Nederland (36% versus 41%). In de graasdierhouderij is het percentage opvolgers hoger dan in de hokdierhouderij en plantaardige sectoren (respectievelijk 57%, 36% en 35%). In Brabant is de sociaaleconomische impactanalyse (SEIA) in het najaar van 2023 opgestart in het kader van het BPLG. Het doel van de SEIA is om op basis van sociale, economische en ecologische (brede welvaarts) indicatoren de kansen en knelpunten als gevolg van het BPLG inzichtelijk te maken. Daarbij wordt zowel rekening gehouden met de verschuivingen binnen de agrarische sector, als met de effecten van deze veranderingen op de brede welvaart van inwoners de provincie Noord-Brabant. De SEIA helpt om inzicht te krijgen in de gevolgen van het voorgestelde beleid. De resultaten van de sociaaleconomische impactanalyse zullen samen met het planMER worden opgeleverd als het Ontwerp BPLG ter inzage gaat. Het is van belang om in de communicatie en de (organisatie van de) uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving hier rekening mee te houden, dit is (mede) het doel van deze routekaart. Daarnaast kan het helpen dat er waar mogelijk financiële ondersteuning (vanuit het Rijk) beschikbaar is en dat er ondersteuning is bij het vinden van nieuwe inkomstenbronnen. We komen hier in het volgende hoofdstuk op terug.

2.9 Uitvoeringsaspecten

De benodigde aanpassingen aan stallen of het beëindigen van de veehouderijen brengen een grote vraag naar aangepaste vergunningen met zich mee.

Na vergunningverlening dienen de aanpassingen gerealiseerd te worden en dat vraagt voldoende capaciteit (materialen en personeel) in de markt. Navraag bij desbetreffende toeleverende bedrijven leert dat dit niet op voorhand een knelpunt hoeft te zijn, omdat men opschalingsmogelijkheden heeft. Als de emissiereductie-eisen echter in een te korte periode gerealiseerd moeten worden, gaat het wel uitvoeringsproblemen opleveren.

3. Actielijnen

Dit hoofdstuk beschrijft eerst voor een aantal onderwerpen de te ondernemen acties. Aan het eind van dit hoofdstuk vatten we die samen in een overzicht. Ook staat hier een overzicht van de risico's en onzekerheden vanuit het perspectief van de veehouder.

3.1 Vergunningverlening, handhaving en toezicht

Het is een gezamenlijk belang van veehouders, provincie en gemeenten om het proces van vergunningverlening zo efficiënt mogelijk te laten verlopen. En het is ook een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Veehouders zijn verantwoordelijk voor het tijdig en adequaat aanvragen van de benodigde vergunningen (zie paragraaf 2.1 en 2.6) en deze vervolgens te implementeren. Provincie en gemeenten hebben de verantwoordelijkheid het proces van vergunningverlening, toezicht en handhaving efficiënt en effectief uit te voeren. Om deze gezamenlijke belangen en verantwoordelijkheden goed vorm te geven is het volgende van belang:

- Het zo gespreid mogelijk in de tijd maar in alle gevallen tijdig indienen van aanvragen. Hoe minder spreiding van de aanvragen hoe groter de belasting bij gemeenten, omgevingsdiensten en provincie wat dan weer ten koste gaat van de tijd die veehouders en stallenbouwers hebben om de benodigde aanpassingen tijdig door te voeren.
- De procedures bij beide overheden zoveel mogelijk te bundelen door gebruik te maken van meervoudige aanvragen, waar mogelijk te vereenvoudigen en te synchroniseren. Dit verkleint de totale doorlooptijd voor de veehouder en maakt een efficiëntere uitwisseling tussen gemeenten en provincie mogelijk.
- Kennis en ervaring delen tussen gemeenten, omgevingsdiensten en provincie. Bijvoorbeeld door de beschikbare capaciteit bij gemeenten, omgevingsdiensten en provincies zo efficiënt mogelijk te benutten en (voor zover mogelijk binnen een krappe arbeidsmarkt) passend bij de opgave te maken.
- De kwaliteit van aanvragen te bevorderen.

We geven hier als volgt invulling aan.

Communicatie

Eerste belangrijke stap is communicatie gericht op de omgevingsdiensten, waarin hun handelingsopties en -perspectief inzichtelijk wordt gemaakt. In paragraaf 2.5 werken we dit uit.

Kennis en capaciteit delen

De verplichting om per 1 juli 2024 stallen aangepast te hebben legt een stevig beslag op de capaciteit bij gemeenten en omgevingsdiensten waar de druk en de krapte in capaciteit al hoog zijn. Het delen van kennis helpt om die druk te verkleinen. Bijvoorbeeld door laagdrempelige en versnelde toegang tot kennis en informatie bij provincie voor gemeenten, goede digitale kaarten, etc. Cruciaal is te komen tot een expertteam voor extra capaciteit en expertise bij complexe (aan)vragen of voor casussen, die vragen om een multidisciplinaire benadering, extra doorzettingskracht of escalatie.

Gemeenten kunnen complexe aanvragen aan dit team voorleggen dat de gemeente snel en goed ondersteunt bij de behandeling van de vergunningsaanvraag. Eenvoudige aanvragen handelt de gemeente zelf rechtstreeks af. Zo ontstaan er gradaties in behandeling: eenvoudig versus complex: “de casus is de basis”.

Op deze manier handelen gemeenten, omgevingsdiensten en provincie als één overheid. Het team ondersteuningsnetwerk van de provincie kan met extra inzet (zie paragraaf 3.6 en 3.7) en aanvullende expertise vanuit hun huidige werkzaamheden fungeren als het beoogde expertteam. Zij werken al vanuit het principe van vraag gestuurde ondersteuning naar gemeenten bij specifieke agrarische casuïstiek. Daarin spelen zij nu al in op de regionale verschillen en werkwijzen. Provincie, omgevingsdiensten en gemeenten werken de vorming van een dergelijk team op korte termijn uit. Samen met de regio's organiseren we kennis-/ werksessies voor bestuurders en ambtenaren van de gemeenten. Op deze wijze verbeteren we het inzicht in de te verwachte werkzaamheden en stemmen we de aanpak ervan af. Daarnaast delen gemeenten en omgevingsdiensten in deze sessies ook ervaringen en *quick wins* (samen leren en ontwikkelen).

Procedures combineren

Het criterium uit de Wabo dat de aanvrager onlosmakelijk verbonden toestemmingen in één aanvraag moet aanvragen, bestaat onder de Omgevingswet niet meer. De aanvrager mag dus zelf bepalen welke aanvragen en in welke volgorde hij deze indient. Het heeft de sterke voorkeur dat veehouders de benodigde omgevingsvergunningen zoveel mogelijk tegelijkertijd aanvragen, via een meervoudige aanvraag. Dat scheelt veehouders kosten en verkleint de benodigde uitvoeringscapaciteit voor vergunningverlening.

Stimuleren snel indienen van aanvragen

Het is van belang dat veehouders niet te lang wachten met het aanvragen van vergunningen. Om dit te stimuleren, is in de OV is geregeld dat voor vergunningaanvragen die uiterlijk 9 maanden vóór 1 juli 2024 dan wel 1 januari 2026 voor melkrundvee, bijbehorende vrouwelijk jongvee en vleeskalveren, de eisen uit bijlage VI gelden die op het moment van aanvragen van toepassing waren. Vragen zij na die datum een omgevingsvergunning aan, dan zijn de eisen van toepassing op het moment van besluitvorming op de vergunningaanvraag. Afhankelijk van de doorlooptijd van de vergunningsprocedure kunnen dat dan de (scherpere) eisen zijn die vanaf 1 juli 2024 gelden. Daarnaast geldt dat veehouders die tijdig (dus uiterlijk 9 maanden vóór 1 juli 2024 dan wel 1 januari 2026) een vergunningaanvraag hebben ingediend en deze niet tijdig verkrijgen door een langere afhandelingsduur de eventueel bij handhaving na 1 juli 2024 dan wel 1 januari 2026 op te leggen hersteltermijn gekoppeld is aan het moment van indienen van de omgevingsvergunningaanvraag (zie ook hierna bij toezicht en handhaving). We kiezen deze datum omdat 9 maanden in de regel voldoende zijn om van aanvraag tot realisatie te komen. Ruim 575 ondernemers hebben vóór 1 oktober 2023 een aanvraag ingediend.

Bij uitvoering van het toezicht wegen we het effect van een bedrijf op een Natura2000-gebied, het niet of na 1 oktober 2023 indienen van een vergunningsaanvraag én het na 15 april 2024 indienen van een aanvraag voor de Lbv(-plus)regeling, zwaarder mee.

Toezicht en handhaving

Ondersteund door en ingebed in een uitgebreide communicatie (zie paragraaf 3.5) zet de provincie toezicht en handhaving als volgt in om het tijdig voldoen aan de OV te bevorderen en vraagt de gemeenten eenzelfde lijn te hanteren. Gedeputeerde Staten stellen daartoe een protocol Toezicht en Handhaving (opgenomen in bijlage II) vast langs de volgende hoofdlijnen, met als leidend principe 'goed gedrag wordt beloond':

- In de periode tot 1 juli 2024 vinden als onderdeel van het reguliere toezicht bezoeken plaats. Het betreft jaarlijks ongeveer 800-900 bedrijven.

Daarbij wordt steeds ook nagegaan en vastgelegd of er aanpassingen op een veehouderijlocatie nodig zijn en zo ja, welke stappen de veehouder al heeft gezet of van plan is te zetten. Naarmate de veehouder meer proactief is, leidt dit conform de Landelijke Handhavingsstrategie tot mildere interventies in het (onverhoopte) geval dat de benodigde aanpassingen op 1 juli 2024 uiteindelijk nog niet zijn doorgevoerd.

- Toezicht en handhaving vinden risicogericht plaats, waarbij de kans op overtreding en het effect van een overtreding belangrijke sturende factoren zijn. Vanaf 1 oktober 2023 (het moment waarop een aanvraag ingediend moet zijn om tijdig voor 1 juli 2024 gereed te zijn) voegen we daar de verwachte noodzaak van aanpassingen met oog op de OV aan toe.
- Vanaf 1 juli 2024 ligt de prioriteit voor toezicht bij de groep 'stilzitters'.
- Definitie stilzitters: Stilzitters zijn bedrijven die geen keuze hebben gemaakt om aan de Omgevingsverordening te (gaan) voldoen of te stoppen. Daarbij gaat het specifiek om bedrijven die géén aanvraag hebben ingediend voor 1 oktober 2023 en/of zich niet voor 15 april 2024 hebben aangemeld voor een beëindigingsregeling. Vanaf 1 juli 2024 wordt handhavend opgetreden tegen overtredingen van de eisen van de OV. De aard en zwaarte van de interventie is daarbij afhankelijk van de mate waarin de veehouder tijdig aantoonbaar stappen heeft gezet om te komen tot realisatie (tijdstip van ontvankelijke vergunning aanvragen, tijdig aannemer opdracht geven etc.).

Innovatie

De laatste jaren heeft de veehouderijsector met ondersteuning van de overheid al hard gewerkt aan (innovatieve) oplossingen voor het vraagstuk van emissies verlaging in de veehouderij. We zijn al veel kennis en systemen rijker, maar het is nog niet voldoende. Daarom blijven we ons ook de periode op dit onderwerp inzetten.

In de samenwerking met de Taskforce toekomstbestendige huisvestingssystemen zetten we ons in om kennis, netwerken, financiën, praktijkvoorbeelden en technologische oplossingen te delen. Daarbij sluiten we aan bij het landelijk Regieorgaan Versnellen innovatie emissiereductie duurzame veehouderij en werken we samen aan de Versnellingsaanpak Duurzame Landbouw. Deze Versnellingsaanpak is een samenwerking tussen provincies die onder andere nieuwe innovatieve huisvestingssystemen aanjaagt.

In de rapportage "Werk aan de winkel" aan Provinciale Staten heeft dhr. G. Backus als onafhankelijk kwartiermaker innovatie veehouderij conclusies en aanbevelingen gedaan over versnellen innovatie in de veehouderij.

3.2 Graasdierhouderij

Extensivering (melkvee)bedrijven

Zoals aangegeven in paragraaf 2.5 moeten melkveebedrijven binnen 10 jaar extensiveren naar grondgebondenheid. In de basis kan die extensivering langs (combinaties van) drie routes:

- Vergroten bedrijfsoppervlakte bij (min of meer) gelijkblijvend aantal dieren door het kopen of pachten van gronden.
- Verkleinen van de veestapel bij (min of meer) gelijkblijvende bedrijfsoppervlakte.
- Samenwerkingsverband aangaan met bedrijf zonder vee.

De precieze invulling van het grondgebondenheidsvereiste vanuit het Rijk is nog niet bekend. Met name de norm voor veebezetting, de wijze waarop bedrijfsoppervlakte wordt berekend en de mogelijkheden en beperkingen van samenwerkingsverbanden zijn bepalend.

De ontwikkeling naar grondgebondenheid in de melkveehouderij heeft de volgende consequenties voor het handelingsperspectief van melkveehouders:

- Melkveehouders zullen alleen besluiten tot investeringen in stallen (met oog op de OV) als er voldoende zicht is op grondgebondenheid. Daartoe is het van belang dat het zo spoedig mogelijk duidelijk is hoe het Rijk de vereisten gaat invullen.
- Natuurinclusieve bedrijven met een bezetting van 2 GVE per hectare of minder hoeven hun verouderde huisvestingssytemen niet aan te passen als zij aantonen dat zij de beoogde emissiereductie op een andere manier realiseren. De handreiking natuurinclusieve melkveehouderij geeft hier een invulling aan; minimaal 720 uur weidegang en 1000 punten op de scoringsstabel uit de handreiking natuurinclusief.
- Is hun veebezetting 2 GVE/ha of lager dan is de uitzondering voor natuurinclusieve bedrijven een te overwegen optie, dan hoeft men geen stallen aan te passen. Voor bedrijven die daar net boven zitten is uitbreiden van de bedrijfsoppervlakte of het verkleinen van de veestapel een hanteerbaar perspectief (zie paragraaf 2.4). Dat laatste is vooral interessant voor bedrijven die nog een aantal jaren operationeel willen zijn en dan stoppen. Ook kan het, al dan niet samen met andere maatregelen, een alternatief zijn voor het investeren in de aanpassing van de stallen (zie paragraaf 2.1) Naarmate er meer mogelijkheden zijn voor ondersteuning bij vergroting van de bedrijfsoppervlakte, wordt de groep bedrijven waarvoor uitbreiden van de bedrijfsoppervlakte een interessant alternatief is groter. Bij veebezettingen van 2,5 GVE/ha en meer moeten de landschapsgronden zo ver worden afgewaardeerd om nog een gezond verdienmodel over te houden dat dit niet realistisch meer is, niet in het minst omdat vergaand afgewaardeerde gronden zeer beperkte gebruiksmogelijkheden voor de bedrijfsvoering hebben (zie paragraaf 2.4).
- Melkveebedrijven met een huidige veebezetting die hoger is dan 2,5 GVE/ha en die moeten investeren in aanpassingen zullen dit alleen doen als zij zicht hebben op een mogelijkheid om aan het grondgebondenheidsvereiste te gaan voldoen. Gezien de grondprijzen en gronddruk is een samenwerkingsverband met een bedrijf zonder vee vrijwel de enige reële optie voor deze bedrijven (zie paragraaf 2.4).
- Is het voorgaande geen reëel perspectief, dan rest het stoppen met het houden van melkvee, eventueel gedeeltelijk tot 2028 (zie paragraaf 2.1) en de grond anders gaan benutten, al dan niet als onderdeel van een samenwerkingsverband met een andere melkveehouder.

Ondersteuning extensivering melkveehouderij

In kwetsbare gebieden (beekdalen, rond Natura 2000 en rond Natte natuurparels) zijn extensieve en natuurinclusieve landbouw van groot belang. Melkveehouderij (en andere graasdierhouderij) vormen de beste kans op een rendabel passend (extensief) grondgebruik. Dit is van groot belang voor de bodem- en waterkwaliteit en de gewenste hydrologische condities in de natuurgebieden en beekdalen. Daarom richten de inspanningen voor biologische en natuurinclusieve landbouw uit het beleidskader landbouw en voedsel zich in het bijzonder op deze gebieden. Deze lijn trekken wij door in de routekaart. Daarbij geldt dus onderscheid (zie hiervoor) naar huidige veebezetting. In onderstaand schema staan de verschillende acties weergegeven; hieronder worden ze op hoofdlijnen toegelicht. Hiernaast zijn allerlei andere opties voor bedrijfsontwikkeling denkbaar zoals verbreding, energieproductie en dergelijke.

Acties

Ligging melkveehouderij	Rond Natura 2000, Natte natuurparels, beekdalen		Overig Brabant	
Huidige veebezetting	<= 2,5 GVE/ha	> 2,5 GVE/ha	<= 2,5 GVE/ha	> 2,5 GVE/ha
Instrument				
A. Duurzaam perspectief voor de landbouw	Via BPLG			
B. Regeling Grond voor graasdierhouderij				
C. Biodiversiteitsmonitor en ondersteuning Natuur-inclusieve landbouw		Samen met D		
D. Combinatie stoppers-blijvers				
E. Omschakelen naar plantaardig			**	**
F. Ondersteunen investeringen stallen	Via rijksregelingen			
G. Beëindiging veehouderij	Via rijksregelingen en Ruimte voor ruimte			

	Actieve ondersteuning
	Passieve ondersteuning; actief in combinatie
	Niet inzetbaar
	Niet wenselijk voor intensieve teelten

** Ondersteuning is niet alleen gericht op het omschakelen als zodanig, maar ook op het passend bij bodem en watersysteem toepassen van plantaardige teelten.

A. No-regret maatregelpakketten

Het maatregelpakket no-regret maatregelen bestaat uit maatregelen waarvoor in het eerste deel van de middelen vanuit het transitiefonds worden aangevraagd bij het Rijk. Het maatregelpakket "duurzaam perspectief voor de landbouw" bestaat uit verschillende duurzame perspectieven voor agrariërs in Noord-Brabant. In het nieuwe onderhandelingsakkoord zijn de middelen van het transitiefonds geschrapt. Het is nu onduidelijk hoe we deze maatregel pakketten gaan financieren

A1. Extensivering van gronden

Door extensivering van gronden sluiten we aan op de energie die er in de gebieden en bij individuele ondernemers zit om bij te dragen aan het realiseren van de beleidsdoelen voor natuur, water en klimaat. Zo benutten we de kansen die er zijn en geven we een impuls aan verdere planvorming voor en uitvoering van de Transitie Landelijk Gebied. Het gaat hierbij om het blijvend extensiveren van 1.700 hectare landbouwgrond voor diverse GGA-gebieden en individuele voorstellen voor Natuurinclusieve Landbouw (zoals de aanvragen van de GOB-lijst van december 2022), vergelijkbaar met het Ondernemend Natuurnetwerk (ONNB), met agroforestry, met andere teelten (nat of droog) en aanpassing waterhuishouding. Op basis van vrijwilligheid. Ook kan dit ondersteunend worden ingezet bij de Maatwerk aanpak als de daarbij gekochte grond na extensivering wordt doorverkocht aan ondernemers. Dit draagt tegelijkertijd bij aan het realiseren van ons beleidsdoel van 500 NIL-bedrijven en 15% areaal biologisch.

A2. Maatwerkeraanpak stikstof

Door de maatwerkeraanpak stikstof van 20 miljoen euro kunnen we zeer gericht verregaande emissiereductie realiseren door toepassing van innovatieve technieken, verplaatsing (in- en uitplaatsing), of uitkopen financieren van stikstof uitstoters met emissie op overbelaste Natura 2000 gebieden, die zijn opgenomen in de Natuur Doel Analyses. De regeling wordt complementair ingezet aan de rijksregeling (Lbv(-plus)): bedrijven die verregaande stappen willen zetten maar niet in aanmerking komen voor de Lbv(-plus) . Vrijwilligheid is daarbij het uitgangspunt. Gedachte is dat de Maatwerkeraanpak een uitgebreidere invulling van de eerdere Maatregel Gerichte Aankoop (MGA) krijgt, die de provincies in staat stelde om (toen op vrijwillige basis) gericht bedrijven met grote stikstofbelasting op te kopen. Het faciliteren van een gerichte inplaatsmogelijkheid voor bedrijven die willen verplaatsen is ook onderdeel van de maatwerkeraanpak.

A3. Biodiversiteitsmonitor akker- en tuinbouw

De grote groep van agrarische bedrijven die willen blijven moet ook verduurzamingsstappen zetten, steeds binnen het kader van een goed verdienmodel. Dit willen we ondersteunen door uitbreiding van de Biodiversiteitsmonitor van melkveehouderij naar akker- en tuinbouw, gekoppeld aan Bodem-up. In de melkveehouderij werken we inmiddels succesvol met het bevorderen van de duurzaamheid van agrarische bedrijven via de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij. Samen met het Bedrijfs Bodem en Waterplan (onderdeel van Bodem Up) is dit een krachtig instrument gebleken. We verbreden dit naar de plantaardige sectoren om zo Brabant Breed toe te werken naar zowel Hoogproductieve Duurzame (kringloop)landbouw als Natuurinclusieve Landbouw in alle sectoren. Dit is nodig voor het realiseren van onze beleidsdoelen ten aanzien van water, bodem, klimaat en biodiversiteit. Met deze verbreding wordt het ook makkelijker voor sectoren om samen te werken aan verduurzaming en het sluiten van kringlopen. Door breed met KPI's te werken bevorderen we de mogelijkheden om beloning van duurzaamheidsprestaties vanuit de markt vorm te geven. Bedrijven kunnen zo hun prestaties zichtbaar maken aan marktpartijen, zowel de ketenpartners voor hun producten als marktpartners voor carbon credits. Hiervoor is 5 miljoen euro gevraagd.

A4. CO2 vastlegging in de landbouwbodems

1 miljoen euro voor opstartkosten om projecten t.b.v. koolstofcertificaten op basis van methoden van stichting nationale koolstofmarkt (SNK) te financieren, zodat de markt het daarna kan overnemen. Vanuit het NPLG is het doel opgenomen om 0,5 mton extra CO2 vast te leggen in minerale landbouwbodems in 2030. Daarnaast is ook een landelijk doel gesteld voor extra 0,4 - 0,8 mton extra CO2 vastlegging in bossen. Via de verkoop van koolstofcertificaten kan CO2 vastlegging een extra bouwsteen zijn in het verdienmodel van agrarische ondernemers die duurzamer willen produceren, daarnaast kan het ook de aanleg van extra bos ondersteunen. Via de stichting nationale koolstofmarkt (SNK) zijn verschillende methodedocumenten (o.a. voor blijvend grasland, akkerbouw, agroforestry, bos en vezelhennep) beschikbaar waarmee koolstofprojecten kunnen worden opgezet en uitgevoerd. SNK beoordeelt de projecten en geeft na goedkeuring Nederlandse CO2 certificaten uit, die agrariërs en landgebruikers kunnen verkopen aan Nederlandse organisaties (bedrijfsleven en overheden), waarmee extra inkomsten worden gegenereerd vanuit de markt. Het is onderdeel van de vrijwillige CO2 markt, dus bedrijven kunnen de CO2 vastlegging niet voor de eigen sector claimen. Op dit moment zijn de opstartkosten van dergelijke projecten vrij hoog terwijl de inkomsten uit koolstofcertificaten pas na deze opstartperiode worden gegenereerd. Ook de lange looptijd van CO2 projecten leidt tot meer risico's en onzekerheid bij de initiatiefnemer. Door de eerste projecten te ondersteunen kan de vrijwillige CO2 markt in Noord-Brabant worden opgeschaald. Naast de bijdrage aan extra CO2 vastlegging dragen deze projecten integraal bij aan de doelen in het BPLG als het gaat om ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen in de landbouw, natuur en de waterkwaliteit.

A5. Emissiereductie door bedrijfsinnovaties

Kern van de maatregel is dat minimaal vijf voer- en managementmaatregelen onderdeel gaan uitmaken van de pilotreeks continu meten en monitoren. Het gaat om voer- en managementmaatregelen waarvan het –op voorhand- de verwachting is dat zij plus minus 30% aan reductie kunnen bijdragen op het gebied van emissies van ammoniak, en methaan en/of geur. In beginsel gaat het dan om maatregelen (bijvoorbeeld voer- of mest additieven en of reinigingsmiddelen) die reeds oriënterend zijn onderzocht waarbij de resultaten aanleiding geven dat bovengenoemde reducties aannemelijk zijn en verder onderzoek op praktijkschaal nodig is. De pilotreeks continu meten en monitoren omvat een traject waarbij op 25 veehouderijlocaties wordt gemeten aan (innovatieve) emissiearme stalhuisvestingssystemen. Dit traject is erop gericht om het continu meten en monitoren in veehouderijstallen in de praktijk te beproeven, technisch verder uit te werken, ervaring op te doen met de dataverwerking en de vervolgstappen in beeld te brengen rondom het inpassen in de Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH).

B. Grond voor graasdierhouderij

Wij willen de extensivering van graasdierbedrijven (veelal melkvee) rond Natura 2000, Natte Natuurparels en in de beekdalen ondersteunen. Dit als uitwerking van ons bestuursakkoord, het Beleidskader Landbouw en Voedsel, de Routekaart Emissiereductie-eisen en de plannen van aanpak voor biologische landbouw en jonge agrariërs. Ook past dit in het Beleidskader Natuur, het Regionaal Water en Bodemprogramma en het in ontwikkeling zijnde Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG).

In de zones rond genoemde gebieden is het, gelet op de te realiseren beleidsdoelen voor natuur en water, wenselijk te komen tot extensief grondgebruik respectievelijk intensivering van het huidige gebruik tegen te gaan. In 2022 hebben wij met succes financiën (€22,5 miljoen) vanuit de versnellingsmiddelen Transitie Landelijk gebied (het 'Stikstoffonds') aangevraagd bij het ministerie van LNV om dit financieel te ondersteunen.

Grondeigenaren kunnen hun grond aan de provincie verkopen, Vervolgens kunnen zij of een collega deze tegen een aantrekkelijke prijs (terug) pachten onder de voorwaarde dat ze de grond alleen als grasland kunnen gebruiken.

Deze faciliteit is alleen beschikbaar voor percelen buiten het NatuurNetwerk Brabant (NNB) als die (grotendeels) in de Attentiezone waterhuishouding en de Zone Herstel watersysteem liggen.

Op deze manier gaan wij hier het verder intensiveren van het grondgebruik tegen en borgen wij het grondgebruik als grasland van de gronden in de faciliteit. [De beleidsregel Grond voor Graasdierhouderij](#) beschrijft de werking van de faciliteit.

C. Biodiversiteitsmonitor en ondersteuning Natuurinclusieve landbouw

Het lopende project in Brabants Bodem is uitgebreid zodat er maximaal 650 melkveehouders kunnen deelnemen. Deze kunnen deelnemen als zij hun bedrijfsvoering willen verduurzamen. Daarbij verlengen we de looptijd van het huidige project en de uitbreiding ervan tot 5 jaar, zodat ondernemers voldoende tijd hebben hun bedrijfsvoering aan te passen en daar ondersteuning bij te ontvangen in de vorm van een beloning en met kennis(uitwisseling). Voor jonge melkveehouders en melkveehouders in de kwetsbare gebieden hebben we de beloning verhoogd zodat veehouders extra gestimuleerd worden hun bedrijfsvoering te verduurzamen. In de kwetsbare gebieden doen we dit om te stimuleren dat veehouders bijdragen aan de gewenste kwaliteiten van bodem, water, biodiversiteit en landschap. Jonge veehouders belonen we extra omdat zij door de bedrijfsovername vaak minder financiële ruimte hebben om te verduurzamen.

Brabants Bodem werkt aan een Biodiversiteitsmonitor voor andere graasdierbedrijven dan de melkveehouderij. Ook onderzoeken wij of de handreiking kan worden verbreed naar andere extensieve veehouderijen.

Hiernaast bieden we bedrijven die hun bedrijfsvoering natuurinclusief willen maken ondersteuning met kennis (informatiebijeenkomsten) en coaching.

Ook kunnen zij financiële ondersteuning krijgen bij het maken van bedrijfsplannen. Natuurinclusieve boeren kunnen gebruik maken van de Provinciale grondbank voor natuurinclusieve landbouw (€30 mln.). Ook krijgen zij voorrang bij de pachtuitgifte van provinciale gronden.

Melkveehouders die gebruik maken van de vrijstelling hebben behoefte aan zekerheid dat de eisen die het Besluit activiteiten leefomgeving (BAL) gaat stellen straks er niet alsnog toe leiden dat zij hun stallen versneld moeten aanpassen. Wij treden hierover in overleg met het Rijk, gericht op een met Brabant vergelijkbare positie van deze bedrijven.

D. Combinatie blijvers-stoppers

Het (versneld) beschikbaar komen van landschapsgronden maakt het voor stoppende en blijvende melkveehouders makkelijker afspraken te maken over samenwerking, al dan niet in combinatie met de inzet van landschapsgronden. Zo kunnen ook de intensievere melkveebedrijven in kwetsbare gebieden extensiveren en perspectief houden. Om hen te ondersteunen bij het maken van onderlinge transacties of afspraken stellen we capaciteit (via de bestaande ondersteuningsnetwerken) beschikbaar. Ook kunnen het in voorbereiding zijnde grondruilfonds Peelvenen en de provinciale Strategische grondbank een rol spelen als stoppende melkveehouders (een deel) van hun grond willen verkopen en de blijver die grond (nog) niet wil of kan kopen.

E. Omschakelen naar plantaardig

Melkveehouders voor wie het lastig is de benodigde aanpassingen in de bedrijfsvoering (extensiveren en stallen aanpassen met het oog op minder emissies) willen waarschijnlijk graag als ondernemer actief blijven binnen de agrarische sector. Dat kan door omschakeling naar plantaardige teelten. Wij willen dat ondersteunen omdat zo hun capaciteiten beschikbaar blijven voor een duurzaam voedselsysteem in Brabant, eventueel in samenwerking met hun collega melkveehouders die wel blijven melken. Overschakelen naar plantaardige productie is voor veel melkveehouders een ingrijpende verandering. Het vergt andere kennis, betekent een ander leefritme, enzovoort. Samen met het agrarisch onderwijs, de omgeving van ondernemers (hun adviseurs, (nieuwe) leveranciers) willen we hen daarom een omschakelprogramma aanbieden.

Plantaardige teelten hebben, vanwege hun intensievere grondgebruik in de huidige situatie vaak nog een te grote negatieve impact op bodem en water. In lopende programma's als BodemUp is veel aandacht voor verduurzaming van de plantaardige teelten. De ondersteuning van omschakelende bedrijven dient er eveneens op gericht te zijn die verduurzamingsslag gelijktijdig te maken. Parallel aan het omschakelprogramma is het dan mogelijk om via de uitzondering voor stoppers (zie paragraaf 2.1) het houden van (melk)vee geleidelijk af te bouwen.

Tenslotte willen we een klein aantal pilotprojecten ondersteunen waarbij (stoppende) melkveebedrijven en akkerbouwbedrijven blijvend gaan samenwerken gericht op zowel grondgebondenheid van de melkveehouderij als extensivering van het bouwplan van de akkerbouwbedrijven met eiwit producerende rustgewassen.

F. Ondersteuning investering in stallen

De provincie zet in op het versneld/ruimer beschikbaar krijgen van rijks gelden voor het subsidiëren van investeringen om stallen versneld aan te passen om aan de OV te voldoen. Het is van belang dat in er voorgenomen subsidieregelingen naast brongerichte systemen ook mogelijkheden komen voor hybride systemen die naast het reduceren van ammoniakemissie ook bijdragen aan duurzaamheidsopgaven op het gebied van sluiten van kringlopen, het reduceren van het gebruik van kunstmest, en de klimaatopgave.

Daarnaast kan het in een aantal situaties interessant zijn om de emissiereductie te realiseren door (tijdelijk) minder dieren te gaan houden, eventueel in combinatie met voer- en managementmaatregelen.

G. Beëindiging veehouderij

De OV bevat een regeling *Maatwerk voor omgevingskwaliteit*. Deze regeling vervangt de Ruimte voor Ruimte regeling. Met deze regeling kunnen ook melkveehouders de sloop van stallen bekostigen uit het ontwikkelen van een woning op een aanvaardbare locatie. Voor een uniforme toepassing van deze regeling hebben GS de *beleidsregel Maatwerk omgevingskwaliteit* vastgesteld (5 juli 2022). Het Rijk heeft diverse beëindigingsregelingen aangekondigd. Zeker in combinatie met de acties 'Combinatie blijvers-stoppers' en 'Omschakeling naar plantaardig' kunnen deze bijdragen aan het creëren van perspectief voor melkveehouders. Knelpunt daarbij is wel dat deze regelingen op zijn vroegst in de loop van 2023 beschikbaar komen. Wij zetten ons in op het eerder beschikbaar krijgen van deze regelingen in Brabant.

Daarnaast kunnen bedrijven gebruik maken van de uitzondering voor stoppende bedrijven (zie paragraaf 2.1).

3.3 Hokdierhouderij

In de varkens- en pluimveehouderij is al veel geïnvesteerd in emissie reducerende systemen. Op bijna duizend locaties met varkens zijn reeds één of meerdere huisvestingssystemen voorzien van een emissiereducerend huisvestingssysteem met een emissiereductie van 85% of meer, dit betreft 61% van de locaties. Inmiddels wordt 66% van de varkens gehouden in huisvestingssystemen met een luchtwasser.

Varkens en pluimveehouderij

De duurzaamheidsopgave in de varkens- en pluimveehouderij beperkt zich niet tot het terugdringen van emissies. Het gaat ook om het mestvraagstuk en dierwelzijn. Voor mestbe-/verwerking/ -verwaarding gaat het om drijfmest aan de bron te scheiden in mest en urine. Op deze wijze komt het kunnen benutten van de potentie van dierlijke mest als energiebron beter in beeld en kan het verdienmodel van de veehouder worden verbreed.

Dierwelzijn is een belangrijk thema in deze sectoren. Steeds meer bedrijven die voor de binnenlandse markt in ketenconcepten produceren, voeren het Beter Leven Keurmerk (BLK). Het ligt in de rede dat in de toekomst bij de BLK-criteria ook extra eisen gesteld gaan worden, welke zullen leiden tot de noodzaak van nieuwe investeringen. Het vrijloop kraamhok is hier een voorbeeld van. Voor deze aanpassing zijn wel emissie reducerende systemen beschikbaar. Maar de benodigde stalaanpassing gaat gepaard met meer ruimte voor de dieren, hetgeen niet binnen de bestaande buitenmuren kan, tenzij men minder zeugen gaat houden. Voor de pluimveesector is de bouw van een overdekte en een vrije uitloop een voorbeeld¹³.

Overige hokdierhouderij

Naar verwachting zullen de meeste melkgeitenhouderijen die hun bedrijf gaan aanpassen de benodigde emissiereductie-eisen vormgeven met luchtwassers. Uitbreiding van de oppervlakte dierenverblijf voor geiten is gelet op het geitenmoratorium niet mogelijk.

De omvang van de benodigde emissiereductie-eisen op vleeskalverbedrijven zal per locatie verschillen. Gezien de traditionele huisvesting die overwegend aanwezig is op vleeskalverhouderijen, zal de benodigde aanpassing het een groot deel van de locaties betreffen.

Voor een aantal (kleinere) sectoren zijn nog geen emissiereducerende huisvestingssystemen beschikbaar en het is ook niet te verwachten dat deze per 1 juli 2024 beschikbaar zijn. Voor deze sectoren geldt dat zij op één van de andere mogelijke manieren kunnen voldoen aan de ammoniakemissie-eisen. Dat betekent, kortgezegd, extensiveren, minder dieren houden, of stoppen.

---

¹³ Vleeskuikenhouders die willen omschakelen naar Beter Leven kunnen een provinciale [subsidie](#) krijgen als zij hun staloppervlakte uitbreiden zonder het aantal dieren te laten toenemen.

Financiële ondersteuning

Het Rijk bereidt subsidieregelingen voor om investeren in verduurzamingen van stallen financieel te ondersteunen. Het is van belang dat in er voorgenomen subsidieregelingen naast brongerichte systemen ook subsidiemogelijkheden komen voor hybride systemen die naast het reduceren van ammoniakemissie ook bijdragen aan duurzaamheidsopgaven op het gebied van klimaat en energie.

Voer- en management maatregelen

Emissiereductie van ammoniak kan ook door de bedrijfsvoering aan te passen en zo verliezen te verkleinen. Enkele voer- en managementmaatregelen zijn opgenomen in de OV (op basis van de Omgevingsregeling). Dit zijn maatregelen waarvan het effect is onderzocht d.m.v. emissiemetingen en die geborgd zijn. Het gaat om reductiepercentages van 5-40%, dit verschilt per sector. Naast deze maatregelen zijn er andere maatregelen mogelijk. Het effect van die maatregelen is veelal nog niet gemeten en ook de borging ontbreekt en het kost tijd hierin te voorzien. We onderzoeken welke technieken binnen afzienbare tijd gemeten en juridisch geborgd kunnen worden, bijvoorbeeld via de stoffenbalans of kringloopwijzer.

Continu meten

Voor gesloten huisvestingssystemen is het real time meten van de daadwerkelijke ammoniakemissie voor het afzonderlijke huisvestingssysteem inmiddels mogelijk. Daarmee komt de stap naar het overgaan van middelvoorschriften naar doelvoorschriften dichtbij. Voor open stallen als in de melkveehouderij vergt het betrouwbaar continu meten nog de nodige ontwikkeltijd.

Wat betreft het verschil tussen daadwerkelijke en berekende emissie zijn er niet alleen tussen bedrijven met eenzelfde stalsysteem verschillen, maar is de emissie ook niet constant in de tijd. Een OW-emissiefactor is gebaseerd op onder andere oppervlakte per dier, productiefase en gemiddelde weersomstandigheden. Er is variatie in emissie tussen bedrijven en binnen stallen in de tijd. Deze variatie biedt aanknopingspunten om via 'lerend management' (specifiek op emissie gericht management) de stalemissie te reduceren en deze reductie te borgen.

De pilotreeks 'real-time' meten en monitoren omvat een traject waarbij op 25 veehouderijlocaties wordt gemeten aan (innovatieve) emissiearme stalhuisvestingssystemen. Dit traject is erop gericht om het real time meten en monitoren in veehouderijstallen in de praktijk te beproeven, technisch verder uit te werken, ervaring op te doen met de dataverwerking en de vervolgstappen in beeld te brengen rondom het inpassen in de Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH).

Het is gewenst dat de gebruikte milieuruimte door de veehouderij transparanter in beeld wordt gebracht en dat inzicht verkregen wordt in de daadwerkelijke emissies uit stallen. Een systematiek met doelvoorschriften en met een prestatieverplichting in de vergunning, kan hieraan tegemoet komen. De transitie naar deze nieuwe systematiek omvat veel aspecten en zal meerdere jaren in beslag nemen. Om recht te doen aan de vaak uiteenlopende belangen die aan vergunningverlening zijn verbonden, is het van belang samen te werken met een brede samenstelling van overheden, bedrijfsleven, maatschappij en belangenbehartigers. Alleen zo kunnen we stappen zetten en gelijktijdig werken aan het opbouwen van vertrouwen in een nieuw systeem van vergunningverlening op basis van real time meten. We zijn gestart met een pilot met 25 (bestaande) bedrijven om ervaring op te doen met het toepassen van continu meten in de vergunningverlening en zetten in op versnelling van dit proces (meten is weten).

3.5 Sociale impact

Samen met de gemeenten is een provinciaal ondersteuningsteam actief om (stoppende) ondernemers waar mogelijk en gewenst te ondersteunen bij de ingrijpende beslissingen die ze moeten nemen. Het gaat daarbij om de volgende activiteiten:

- Vanuit het ondersteuningsteam en VAB-IMPULS is er bij keukentafelgesprekken veel aandacht voor de sociale aspecten van de boer en zijn gezin. Indien nodig en gewenst wordt daarbij de link gelegd met professionals op dat vlak.
- Bij de opbouw van ondersteuningsnetwerken wordt binnen gemeenten een koppeling gelegd tussen het sociaal domein en de ruimtelijke ordening om zo knellende situaties te signaleren en tijdig actie te kunnen ondernemen.
- Samen met het netwerk van erfbetreders (agrivaknet) worden op provinciaal en regionaal niveau bijeenkomsten georganiseerd om kennis en kunde te bundelen. Daarbij is ook het welzijn van de boer en zijn gezin een aandachtspunt.

Dit actieve netwerk is naar verwachting goed in staat de vraag vanuit de ondernemers om steun op te vangen.

3.6 Communicatie

De Routekaart Emissiereductie-eisen heeft tot doel veehouders te informeren, faciliteren en ondersteunen, zodat zij tijdig keuzes kunnen maken voor hun toekomst. Die keuze spitst zich veelal toe op één van de vijf onderstaande routes, of een combinatie daarvan:

1. doorgaan met een natuurinclusieve en/of extensieve bedrijfsvoering
2. doorgaan met een biologische bedrijfsvoering, indien daarvoor een uitzondering geldt
3. doorgaan met een duurzaam stalsysteem en/of (tijdelijk) met een kleiner aantal dieren en/of voer- en managementmaatregelen.
4. omschakelen naar andere agrarische of niet agrarische bedrijvigheid
5. stoppen

De communicatie richt zich primair op drie doelgroepen, namelijk veehouders, hun organisaties, adviseurs en financiers en gemeenten en omgevingsdiensten (medewerkers en bestuurders). In onze communicatie willen we hen *letterlijk* een routekaart bieden, door voor elk van bovenstaande vijf routes inzicht te bieden in de mogelijkheden die er zijn: actueel, begrijpelijk en overzichtelijk. We gaan daarbij uit van wat er **wel** kan en maken ook duidelijk wat er (nog) niet kan en waarom.

Aanpak

Voor deze onderwerpen zetten we de volgende communicatiemiddelen in:

- Webpagina www.brabant.nl/routekaartveehouderij als startpunt met verwijzingen naar mogelijkheden binnen de vier routes
- Websites: www.landbouwvoedselbrabant.nl, www.aanpakstikstofbrabant.nl en www.brabant.nl
- Whatsappservice voor veehouders
- fysieke informatiebijeenkomsten voor omgevingsdiensten
- Nieuwsbrieven van programma Landbouw en Voedsel, Aanpak Stikstof en de GGA('s)
- Kennisuitwisseling uitvoerders VTH

Provincie, omgevingsdiensten en gemeenten werken nauw samen in de communicatie (één overheid) en bereiden zich voor op mogelijke crisiscommunicatie wanneer er onverwachte ontwikkelingen zich voordoen.

We zoeken samenwerking met en inzet van de communicatiekanalen van partners zoals ZLTO, BAJK, Taskforce Toekomstbestendige Stallen en andere organisaties zodat de informatie doelgroepen via meerdere kanalen bereikt. In de communicatie brengen we samenhang aan met andere aspecten van de transitie in de veehouderij: versterken natuurinclusiviteit, ondersteuning stoppende bedrijven, uitvoeringsagenda mest, etc.

3.6 Organisatie en samenwerking

Binnen provincie

De uitvoering van de Routekaart is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de programma's Natuur, Stikstof, Landbouw & Voedsel en Vergunningen, Toezicht & Handhaving. Landbouw & Voedsel coördineert.

Samen met gemeenten

Zoals al eerder aangegeven (paragraaf 3.1) is het goed laten verlopen van het proces richting 1 juli 2024 (en daarna) een gezamenlijk belang en een gezamenlijke verantwoordelijkheid van gemeenten en provincie en in het verlengde daarvan van de omgevingsdiensten. De provincie vindt het dan ook van belang om de gemeenten hierover te informeren en in te ondersteunen. In paragraaf 3.1 is de invulling daarvan beschreven.

Bestuurlijk coördineren deze partijen hun inzet via het Bestuurlijk Overleg Transitie Landbouw (BOTL). Ook wordt een ambtelijke coördinatie vanuit het BOTL gerealiseerd als onderdeel van of in samenwerking met het expert team (zie 3.1). Hierover worden aanvullende afspraken gemaakt met de gemeenten.

Richting Rijk

Omdat Noord-Brabant vooruitloopt op de opzet en planning van het NPLG is het cruciaal dat er voor de Brabantse veehouders versneld, waar relevant vooruitlopend op het NPLG, duidelijkheid en budgetten beschikbaar komen:

- Voor investeringen in emissiereductie van duurzame stallen en beëindiging van bedrijven.
- Over de invulling van het begrip grondgebondenheid voor de melkveehouderij.
- Binnen halen van de gevraagde no-regret maatregelen

3.7 Financiële aspecten

Hieronder staan per actielijn de daarmee gepaard gaande kosten vermeld. Onderstaande tabel vat die samen en geeft de beoogde dekking weer.

paragraaf	Actie	Kosten x€1.000	dekking
3.1	Ondersteuning gemeenten en omgevingsdiensten	200	Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel
3.2	No regret maatregelen BPLG “duurzaam perspectief voor de landbouw” waarvan	110.000	Transitiefonds NPLG
	- Maatwerk aanpak stikstof	20.000	Transitiefonds NPLG
	- Biodiversiteitsmonitor akker- en tuinbouw	5.000	Transitiefonds NPLG
	- CO2 vastleggen in landbouwbodems	1.000	Transitiefonds NPLG
	- Emissiereductie door bedrijfsinnovaties splitsen	1.000	Transitiefonds NPLG
	- Extensivering	83.000	Transitiefonds NPLG
3.2	Grond voor graasdierhouderij	22.525	Versnellingsmiddelen
3.2	Biodiversiteitsmonitor en ondersteuning natuurinclusieve landbouw	13500	Versnellingsmiddelen
3.2	Ondersteuning plantaardige teelten	325	Uitvoeringsagenda landbouw en voedsel
3.3	Continue meten veehouderij	9000	Versnellingsfiche
3.3	Emissie reductie veehouderij	750	Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel
3.6	Capaciteit provincie en omgevingsdiensten	-	Binnen regulier
	Totaal	156.300	

Uitvoeringsagenda landbouw en voedsel

Er is in de stelpost Landbouw en Voedsel 15 mln BA middelen gereserveerd (restant van 30,5 mln toegekende middelen). Deze middelen worden bij de begrotingswijziging bij de nog vast te stellen uitvoeringsagenda landbouw en voedsel opgenomen in de meerjarenraming landbouw en voedsel.

Transitiefonds NPLG

Door het gesloten onderhandelingsakkoord zijn deze middelen onzeker. Het is nog niet duidelijk hoe dit zal uitpakken.

Versnellingsmiddelen

Betreft 45 mln. Deze zijn reeds ontvangen van het rijk.

Ondersteuning/samenwerking gemeenten en omgevingsdiensten

Werkzaamheden van het ondersteuningsteam dat samen met ondernemers oplossingen zoekt samen met gemeenten. Via de uitvoeringsagenda landbouw en voedsel wordt hier concreet invulling aan gegeven.

No regret maatregelen BPLG

Zie paragraaf 3.2. Dekking is voorzien in de versnellingsmiddelen. In het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) heeft het Rijk aan de provincies gevraagd om aan de slag te gaan met de uitwerking van de richtinggevende doelen op het gebied van natuur, water en klimaat en een provinciaal gebiedsprogramma op te stellen. Door het nieuwe onderhandelingsakkoord in de Tweede Kamer is dit nu onzeker geworden.

Grond voor graasdierhouderij

Zie paragraaf 3.2. Netto budget voor vergoeding kwalitatieve verplichting: € 21 mln. Voor taxaties en overige uitvoeringskosten € 1,525 mln.

Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij

Zie paragraaf 3.2. Uitbreiding naar 650 deelnemers €5,3 mln. Verlenging tot 5 jaar (650 deelnemers) €2,7 mln. Verhoging beloning in kwetsbare gebieden €2,8 mln. Leergemeenschap €0,68 mln. Uitvoeringskosten €2 mln.

Ondersteuning omschakelen naar plantaardig

Zie paragraaf 3.2. Voor enkele pilots is €325.000 beschikbaar.

Real time meten

Uitvoeren pilot op 25 bedrijven €9 mln.

Capaciteit provincie en omgevingsdiensten

Binnen reguliere capaciteit.

3.9 Risico's en onzekerheden veehouders

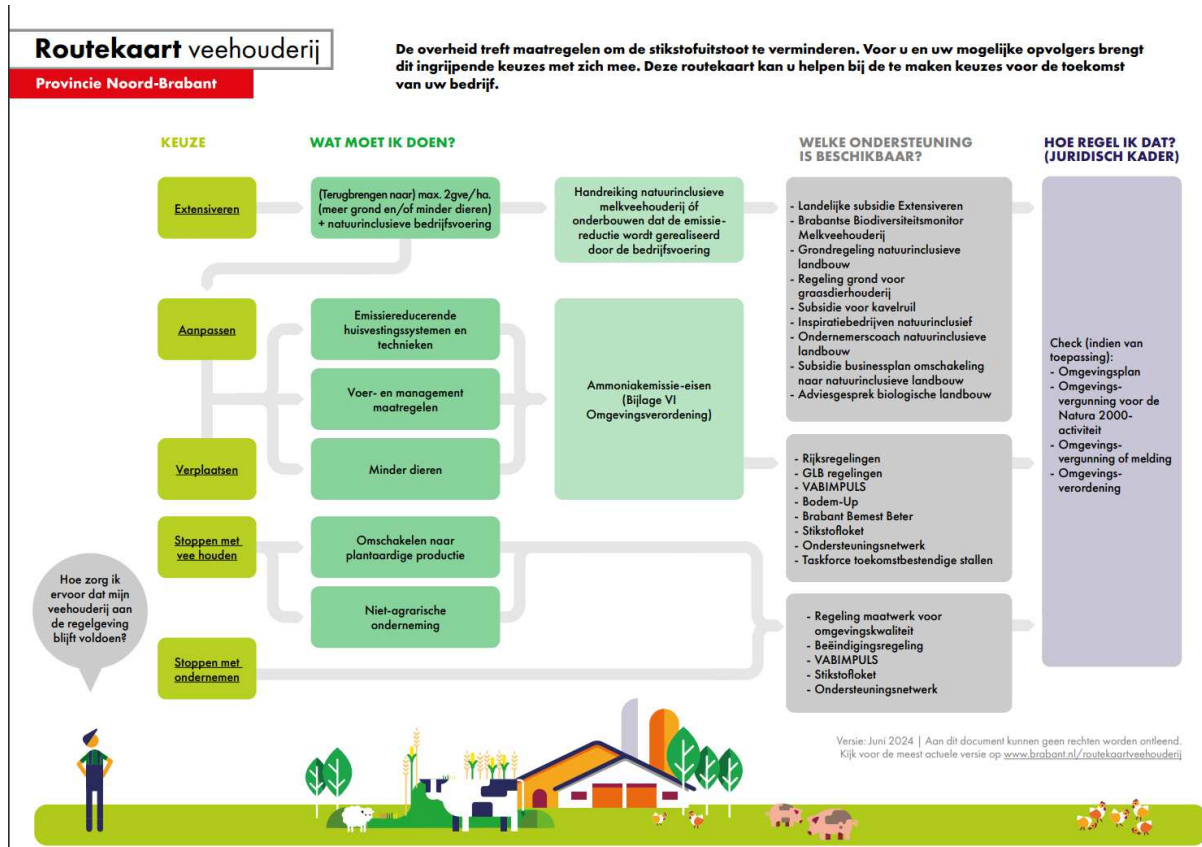
Onderstaande tabel geeft een overzicht van de risico's en onzekerheden vanuit het perspectief van de veehouders. IN de rechtse kolom staat aangegeven welke acties, zoals verwoord in de voorgaande paragrafen, de provincie onderneemt om deze waar mogelijk te verkleinen of weg te nemen.

Risico's en onzekerheden vanuit het perspectief van de individuele veehouder	Veehouders die het betreft	Inzet provincie op	Tijdstip
Systematiek passende beoordeling (emissiearme) huisvestingssystemen is nog niet bekend	Veehouders die de stallen met brongerichte systemen willen aanpassen (het betreft overwegend melkveehouderijen) en die gelijktijdig meer dieren willen houden dan wel emissieplafond opvullen	Snelle duidelijkheid van het Rijk Verkennen mogelijkheden om vooruitlopend op landelijke systematiek al vergunningen te verlenen voor bepaalde huisvestingssystemen of situaties.	Q3 2024

Bijlage I

Beslis- en stappenplannen

Deze bijlage geeft een overzicht van de keuzemogelijkheden voor veehouders wiens bedrijf (per 1 juli 2024 of 1 januari 2026) niet voldoet aan de eisen van de OV en de stappen die hij of zij moet zetten als gevolg van de verschillende keuzes.

Toon [Routekaart veehouderij](#)

Bijlage II Protocol Toezicht en Handhaving

Inleiding

Op grond van de Omgevingsverordening Noord-Brabant (OV) worden eisen opgelegd aan veehouderijen inzake de ammoniakemissie uit stallen.

Veehouderijen die nog niet aan deze eisen voldoen hebben in ieder geval de keuze om:

1. De emissies terug te brengen door één of meer huisvestingssystemen aan te passen;
2. Over te schakelen naar natuurinclusieve landbouw;
3. Over te schakelen naar biologische landbouw indien daarvoor een uitzondering geldt;
4. Gebruik te maken van de regeling in de Omgevingsverordening, voor per 1-1-2028 stoppende bedrijven;
5. Voldoen aan de ammoniakemissie-eisen door het permanent houden van minder dieren;
6. Gebruik maken van de Lbv of Lbv-plusregeling; of
7. Het bedrijf voor 1 juli 2024 beëindigen (voor de melkveesector en kalversector geldt de datum van 1 januari 2026).

De provincie is bevoegd gezag voor de regels die zij in de Omgevingsverordening heeft gesteld. Daarnaast is de provincie het bevoegde gezag voor de omgevingsvergunning voor de Natura 2000-activiteit onder de Omgevingswet, voorheen de Wet natuurbescherming. Bijna alle agrarische bedrijven vallen voor de omgevingsvergunning voor de milieubelastende activiteit onder het bevoegde gezag van de gemeente.

Dit protocol beschrijft de aanpak voor de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH).

Om bedrijven tijdig in beweging te krijgen is een doeltreffende communicatie essentieel voor een effectief VTH-traject. Het communicatietraject maakt geen onderdeel uit van dit protocol.

Doel

Het doel is dat veehouderijen (gaan) voldoen aan de ammoniakemissie-eisen zoals gesteld in de Omgevingsverordening.

Uitgangspunten

- Circa 1950 agrarische bedrijven dienen nog een aanpassing door te voeren.
- Een bedrijf voldoet als het op 1-7-2024 de benodigde vergunning(en) heeft voor de bedrijfsactiviteiten en in werking is conform deze vergunning(en). Voor de melkveesector en kalversector geldt de datum van 1-1-2026.
- Toezicht en handhaving vindt plaats op basis van de provinciale bevoegdheid; Omgevingsverordening en Natura 2000 activiteit.

Vergunningverlening

Inleiding

Veel veehouders wachten met het maken van een keuze over de voortgang of doortonwikkeling van hun bedrijf. Tot aan de datum van 1-7-2024 (en 1-1-2026 voor melkvee- en kalversector) is de inzet erop gericht om bedrijven ertoe te bewegen aan de ammoniakemissie-eisen te voldoen en indien nodig een vergunningaanvraag in te dienen. De ondernemer zal een keuze moeten maken over de toekomst van zijn bedrijf. Zo nodig zullen vergunningen moeten worden aangevraagd en stallen moeten worden aangepast. Dit alles kost tijd. Het verkrijgen van een onherroepelijke vergunning kost ten minste 6 maanden proceduretijd en is op zijn vroegst weer 6 weken later onherroepelijk. Voor het feitelijk uitvoeren van eventuele emissiereductie-eisen is ook nog tijd nodig.

De regels uit de OV zijn al lange tijd bekend. Voornoemde termijnen zijn echter verschoven. Dit betekent dat een ondernemer verwijtbaar is, die pas na 1 oktober 2023 in actie is gekomen en daardoor niet (tijdig) kan voldoen aan de OV. Hoe eerder men in beweging is gekomen, en een keuze heeft gemaakt, hoe kleiner het risico op dit verwijtbaar handelen is.

Uitvoering vergunningverlening

Vergunningverlening vindt plaats op basis van de uitgangspunten zoals vastgelegd in het GS-besluit van februari 2020. Dat wil kort samengevat zeggen dat we aanvragen als volgt in behandeling nemen:

1. op volgorde van binnenkomst,
2. door bedrijven waarvoor een handhavingsverzoek is ingediend naar voren te halen,
3. door bedrijven die een subsidie dreigen mis te lopen, naar voren te halen, en
4. op aanwijzing van GS.

Voor een aanvraag met een emissiearm huisvestingssysteem is het noodzakelijk een passende beoordeling te maken bij de vergunningaanvraag voor een Natura 2000 activiteit. Een passende beoordeling is vormvrij. Er kan bijvoorbeeld gebruik worden gemaakt van een handreiking, zoals de handreiking voor luchtwassystemen. Aanvragen met een passende beoordeling kunnen eerder verleend worden dan eerder ingediende aanvragen zonder passende beoordeling.

PAS-melders

In Brabant zijn er 330 PAS-melders die vrijwel allemaal in aanmerking komen voor het legalisatietraject van het Rijk. Voor hen geldt dat zij bijna allemaal op 1 juli 2024 nog wachten op deze legalisatie. Voor veel PAS-melders geldt dat het legaliseren van de PAS-melding niet voldoende is om aan de eisen uit de OV te voldoen, zonder dat hen dit te verwijten is. Bij een eventuele constatering van een overtreding wordt hiermee rekening gehouden. Er is dus nog een vervolgstap nodig om stalsystemen aan te passen. In 2025 moeten deze PAS-melders voldoende stikstofruimte hebben gekregen van het Rijk. Conform de uitspraken van de Raad van State d.d. 28 februari 2024, kan tot die tijd worden afgezien van handhaving. Dit vergt nog wel een nadere beoordeling.

Toezicht en handhaving

Inleiding

Op basis van de provinciale opdracht aan de omgevingsdiensten wordt jaarlijks risicogericht toezicht gehouden op de naleving van de Natura 2000 activiteiten. Dit gebeurt op een adequaat niveau van toezicht.

In de periode tot 1-7-2024 is een bedrijf nog niet in overtreding op basis van de ammoniakemissie-eisen uit de Omgevingsverordening. Voor de melkvee- en kalversector geldt de datum van 1-1-2026.

De VTH-uitvoering is gebaseerd op een heldere communicatiestrategie met de kernboodschap: *De ammoniakemissie-eisen uit de Omgevingsverordening zijn een feit en worden niet meer aangepast. De provincie zal het toezicht en de handhaving gepast inzetten op basis van de Landelijke Handhaving Strategie Omgevingsrecht (LHSO).*

In het toezicht op het voldoen aan de Omgevingsverordening kunnen verschillende situaties worden aangetroffen, te weten:

1. Het bedrijf voldoet aan de OV.
2. Het bedrijf voldoet niet, en heeft nog geen keuze gemaakt uit in ieder geval de volgende mogelijkheden:
  - a. de ammoniakemissies terug te brengen door een of meer huisvestingssystemen aan te passen;
  - b. op een andere manier te (gaan) voldoen, bijvoorbeeld door:
    - i. over te schakelen naar natuurinclusieve landbouw;
    - ii. over te schakelen naar biologische landbouw, indien van toepassing voor de betreffende diercategorie;
    - iii. gebruik te maken van de regeling uit artikel 3.101 OV voor per 1-1-2028 stoppende bedrijven;
    - iv. te voldoen aan de ammoniakemissie-eisen door middel van het houden van minder dieren op grond van artikel 3.98, derde lid van de OV;
    - v. gebruik te maken van de Lbv of Lbv-plusregeling;
    - vi. het bedrijf voor 1-7-2024 te beëindigen (voor de melkveesector en kalversector geldt de datum van 1-1-2026).
3. Het bedrijf voldoet niet, maar heeft wel een keuze gemaakt om te voldoen, uit in ieder geval de mogelijkheden van sub 2.
4. Het bedrijf voldoet niet, beschikt over de benodigde vergunning(en), maar de stallen zijn nog niet aangepast (het bedrijf is niet in werking volgens de vergunning(en)).
5. Het bedrijf voldoet aan OV, maar heeft niet de benodigde vergunningen waarvoor GS het bevoegde gezag is.
6. Het bedrijf staat leeg (geen dieren aanwezig).

Toezicht na 1 juli 2024, en voor de melkvee- en kalversector na 1 januari 2026

Vanaf 1-7-2024 kan een bedrijf in overtreding zijn van de OV. Voor de melkvee- en kalversector is dit vanaf 1 januari 2026. Op basis van de verschillende fasen waarin een bedrijf zich bevindt, betekent dit de volgende aanpak bij een controle van het bedrijf.

Constatering	Vervolg
1 Bedrijf voldoet aan de OV	Bij toezichtsbezoek geen vervolgactie nodig
2 Bedrijf zit in afwachtende houding: voldoet niet, en heeft geen keuze gemaakt uit in ieder geval de volgende mogelijkheden: a. de ammoniakemissies terug te brengen door een of meer huisvestingssystemen aan te passen; b. op een andere manier te (gaan) voldoen, bijvoorbeeld door: i. over te schakelen naar natuurinclusieve landbouw; ii. over te schakelen naar biologische landbouw, indien van toepassing voor de betreffende diercategorie; iii. gebruik te maken van de regeling uit artikel 3.101 OV voor per 1-1-2028 stoppende bedrijven; iv. te voldoen aan de ammoniakemissie-eisen door middel van het houden van minder dieren op grond van artikel 3.98, derde lid van de OV; v. gebruik te maken van de Lbv of Lbv-plusregeling; vi. het bedrijf voor 1-7-2024 te beëindigen (voor de melkveesector en kalversector geldt de datum van 1-1-2026).	Stilzitter: Aanpak op basis van de Landelijke Handhaving Strategie Omgevingsrecht (LHSO).
3. Bedrijf voldoet nog niet, maar heeft wel een keuze gemaakt uit in ieder geval de mogelijkheden bij 2.	Geen stilzitter: Wel vervolg op toezicht nodig. Oorzaak van het nog niet voldoen kan bijvoorbeeld gelegen zijn in wachttijd bij vergunningverlening, of het traject Lbv-(plus))regeling
4 Bedrijf voldoet nog niet, heeft vergunning, maar stallen nog niet aangepast	Geen stilzitter: Wel vervolg op toezicht nodig.
5 Bedrijf voldoet aan OV, benodigde vergunningen zijn nog niet verkregen.	Geen stilzitter: wel vervolg op toezicht nodig.
6 Het bedrijf staat leeg (geen dieren aanwezig)	Toezichtsactie nader te bepalen